

Π Ο Λ Ι Τ Ι Κ Η Β Ι Β Λ Ι Ο Θ Η Κ Η

ΓΙΑΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ

ΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

“ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ,” Α.Ε. ΑΘΗΝΑ 1946

ΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Π Ο Λ Ι Τ Ι Κ Η Β Ι Β Λ Ι Ο Θ Η Κ Η

3

ΓΙΑΝΗ ΚΟΡΛΑΤΟΥ

ΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

“ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ”, Α.Ε. ΑΘΗΝΑ 1946

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ ἀγγλικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μεσογειακῆς λεκάνης ἐκδηλώνεται ἀπὸ τὸ 16ον αἰῶνα. Πρὶν ἀκόμα ἢ Ἀγγλία καταλάβει τὴν Ἰνδίαν, τὸ ἀγγλικὸ ἐμπόριο εἶχεν ἀπλωθεῖ στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὴν κοντινὴ Ἀνατολή. Στὰ 1520 διορίστηκε στὴν Κρήτη ὁ πρῶτος ἀγγλὸς πρόξενος καὶ ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ πέτυχε ἀπὸ τὸ σουλτάνο τὴν προστασία τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου τόσο στὴ Μεσόγειο ὅσο καὶ στὴ Βαλκανικὴ. Εἶχε μάλιστα ἱδρυθεῖ καὶ μιὰ μεγάλῃ ἐταιρεία ἀπὸ τοὺς ἀγγλοὺς ἐμπόρους τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Company of Merchants of the Levant, ποὺ προστατεύθηκε ἀπὸ τὴ βασίλισσα Ἐλισάβετ μὲ ἐξαιρετικὰ προνόμια τὸ 1581. Ὁ πρῶτος ἀγγλὸς πρεσβευτὴς στὴν Πόλη Γουλιέλμος Harebone ἦταν διορισμένος ἀπὸ τὴν ἐταιρεία αὐτῇ. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ διάδοχοί του ὡς τὰ 1803. Κι ἀκόμα ἡ ἐταιρεία τῶν ἀγγλῶν ἐμπόρων τῆς Ἀνατολῆς πλήρωνε τοὺς ἀγγλοὺς πρεσβευτὲς στὴν Πόλη ἀπὸ τὸ δικό της ταμεῖο. Τὸ κυριότερο ἔργο τῶν ἀγγλῶν πρεσβευτῶν ἦταν ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου στὴν Ἀνατολή, πράγμα ποὺ τὸ κατόρθωσαν.

Πιὸ ὕστερα ὁ ἀγγλὸς βασιλεὺς Ἰάκωβος Α' ἐπικύρωσε τὰ προνόμια ποὺ ἔδωσε στὴν ἐταιρεία ἡ Ἐλισάβετ καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἐταιρεία ἀκόμα πιὸ πολὺ. Ἔτσι στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα τὰ ἀγγλικά καράβια ἄρχισαν νὰ πλέουν στὰ ἐλληνικὰ λιμάνια καὶ νὰ φέρνουν καὶ νὰ παίρνουν ἐμπορεύματα. Στὰ χρόνια ἐμὼς αὐτὰ παρουσιάστηκε ἕνας μεγάλος ἀνταγωνιστὴς τῶν ἀγγλῶν: ἡ Ρωσία.

Ἡ τσαρική Ρωσία πῆρε στάση καθαρὰ ἀντιτουρκικὴ καὶ ἡ πρώτη ρωσοτουρκικὴ σύγκρουση εὐνόησε τοὺς ρώσους. Ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Κάρλοβιτς (1699) εἶνε ὁ «π ρ ὠ τ ο ς σ τ α θ μ ὀ ς τ ο ὕ δ ι α μ ε λ ι σ μ ο ὕ τ ῆ ς Ὁ θ ω μ α ν ι κ ῆ ς α ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ς». Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρός ἡ Ἀγγλία τῶν τόρρυδων καὶ τῶν οὐτῶν βλέπει τοὺς ρώσους

σαν το σπουδαιότερο αντίπαλό της στην οικονομική κατακτητική διαί-
δυσή της στην Ανατολή. Πιο πριν ο κυριότερος ανταγωνιστής της στη
Μεσόγειο και Ανατολή ήταν μόνον οι γάλλοι, που τα κατάφεραν στα χρό-
νια του σουλτάνου Σουλεϊμάν του μεγαλοπρεπή (1520 - 1567) να πά-
ρουν πολλά προνόμια από τους τούρκους και ουσιαστικά να μονοπωλή-
σουν το εμπόριο στη μεσογειακή περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατο-
ρίας. Αργότερα, στα 1678 και στα 1740, οι γάλλοι που βοήθησαν την
Τουρκία ενάντια στις εξοπλωτικές ενέργειες της Αυστρίας, πέτυχαν και
άλλα προνόμια και για πολλά χρόνια κρατούσαν στα χέρια τους το έμ-
πόριο της ανατολικής μεσογειακής λεκάνης. Σε λίγο όμως η κατάσταση
άλλαξε με τη ρωσοτουρκική συνθήκη του Καϊναρτζή (1774). Οι επιθε-
τικοί πόλεμοι της τσαρικής Ρωσίας από τα χρόνια του μεγάλου Πέτρου
καταστήσανε σιγά σιγά τη Ρωσία το σπουδαιότερο παράγοντα στα πράγ-
ματα της Βαλκανικής. Έτσι η γαλλική επίδραση πάνω στην Οθωμα-
νική αυτοκρατορία καταλύθηκε και η εταιρεία των Άγγλων εμπόρων
της Ανατολής βρέθηκε σε μειονεχτική θέση. Και ναί μὲν στην εποχή
αυτή ο μεγαλύτερος αντίπαλος της Αγγλίας ήταν η Γαλλία, που απει-
λούσε τις Ινδίες και είχε προνομιακή θέση το εμπόριο της στις χώρες
της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (γι αυτό και γάλλοι αξιωματικοί υπη-
ρετούσαν στον τουρκικό στόλο), ωστόσο όμως οι Άγγλοι δεν άργησαν να
καταλάβουν ότι η ρωσοτουρκική συνθήκη του Καϊναρτζή ήταν μεγάλο
πληγγμα στο άγγλικό εμπόριο και στην άγγλική επιρροή. Από την αι-
τία αυτή ο Άγγλος πολιτικός Πίττ πήρε καθαρά αντιρωσική στάση
και στα 1791 δήλωσε πως θα έπρεπε η Αγγλία να κηρύξει πόλεμο
ενάντια στη Ρωσία. Από τότε άρχισε οξύτατος άγγλορωσικός ανταγωνι-
σμός με μικρές ανάπαυλες στο άναμεταξύ, σε εποχές που η Γαλλία κυ-
ριαρχούσε στη Μεσόγειο ή Αυστρία απειλούσε τη μεσογειακή επιρ-
ροή της Αγγλίας.

Ο άγγλορωσικός ανταγωνισμός από μέρος του Φόρεϊν ὄφφισ εκδη-
λώνονταν με το δόγμα του status quo της Οθωμανικής αυτοκρατο-
ρίας και από μέρος της Ρωσίας με το κήρυγμα της προστασίας των
χριστιανικών λαών της Βαλκανικής. Ο άγγλικός φιλοτουρκισμός δεν
ήταν τίποτ' άλλο παρά καμουφλαρισμένος ιμπεριαλισμός. Η διατήρηση
της Οθωμανικής αυτοκρατορίας σύμφερνε στην άγγλική κεφαλαιοκρα-
τία, γιατί από τη μιὰ μεριά ήταν μοναδικός φραγμός στην κάθοδο

των ρώσων στο Αίγαίο και από την άλλη οι τουρκικές περιοχές ήταν
πρόσφορο έδαφος στην οικονομική εκμετάλλευσή τους από το άγγλικό
κεφάλαιο.

Ο άγγλορωσικός ανταγωνισμός ήταν φυσικό να επηρεάσει, πότε
θετικά και πότε αρνητικά, τους βαλκανικούς λαούς, από το τέλος του
18ου αιώνα ως τις μέρες μας. Τὸν περασμένον αιώνα που ξέσπασαν τὰ
ἐθνικὰ κινήματα στὴ Βαλκανικὴ, ἡ Ἀγγλία, ἀκολουθώντας πιστὰ
τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Οἰθωμανικῆς αὐτοκρατο-
ρίας, προσπάθησε ὅσο μπορούσε γιὰ νὰ ἐμποδίσαι τὴν ἐθνικὴ ἀπο-
κατάσταση τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Τὸ ἴδιο φυσικὰ ἔκανε καὶ στὴν
περίοδο τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ μας ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ πὺς ὕστερα.
Κάθε φορὰ πὺς διαταράσσονταν οἱ ἐλληνοτουρκικὲς σχέσεις ἐπαιρνε τὸ
μέρος τῆς Τουρκίας καὶ πάντα, φανερὰ καὶ κρυφὰ, κατὰ τρεῖς τὸν ἐλληρικὸ
λαὸ καὶ στὴν ἀνοικοδομητικὴ καὶ ἀναγεννητικὴ του προσπάθεια καὶ
στὶς δίκαιες ἐθνικὲς του διεκδικήσεις.

Πολλὲς φορὲς μάλιστα πήρε καὶ ἐχθρικὴ στάση, ἐπεμβῆκε στὰ
ἑσωτερικά μας, μᾶς κήρυξε τὸν ἀποκλεισμό καὶ καταδίκασε τὸ λαὸ μας
στὴν πείνα καὶ σὲ ἀφάνταστες στειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Η ΑΓΓΛΙΑ ΤΩΝ ΤΟΡΡΙΣ
ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Στά 1766 ἡ τσαρίνα Αἰκατερίνη εἶχε στείλει στή σκλαβωμένη Ἑλλάδα τὸν ἑλληνα λοχαγὸ Παπάζωλη, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ ρωσικὸ στρατό, μὲ ἐντολὴ νὰ ξεσηκώσει τοὺς ἑλλήνες καὶ νὰ ὀργανώσει ἐπαναστατικὰ κινήματα. Ὁ Παπάζωλης ἔκανε καλὰ τὴ δουλειά του. Δεσποτάδες, κοτζαμπάσηδες, ἀρματωλοὶ ἄκουσαν τὸ κήρυμά του καὶ ἐτοιμάσθηκαν νὰ ἐπαναστατήσουν, ὅταν θὰ ἐρχόταν ὁ ρωσικὸς στόλος στὸ Αἴγαίο. Στά 1768 ἄρχισεν ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ στά 1770 κατέβηκεν ὁ ρωσικὸς στόλος μὲ ἀρχηγούς τοὺς ἀδελφοὺς Ὀρλώφ. Ὁ Μωριᾶς ἐπαναστάτησε καθὼς καὶ τὰ Σρακιά τῆς Κρήτης καὶ ἄλλες περιοχές. Οἱ ῥώσοι στὸν Τσεσμέ τῆς Μικρασίας ἔκαψαν τὴν τούρκικη ἀρμάδα καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ φαίνονταν πὼς ἡ ρωμισύνη θὰ κέρδιζε τὴ λευτεριά της. Ὡστόσο, ἡ ἐπαναστατικὴ ἐκείνη ἐξέγερση δὲν πέτυχε γιὰτὶ δὲν ἦταν καλὰ ὀργανωμένη κ' ἔτσι δὲ βγήκε σὲ καλὸ. Οἱ τούρκοι κινήτοποίγησαν ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιά πολλὰς δυνάμεις καὶ ὄχι μόνον ἐπνίξαν σ' ὁ αἶμα τὴν ἐπανάστασι τοῦ Μωριᾶ, ἀλλὰ καὶ ρήμαξαν τὸν τόπο. Ὅπως ὅμως ἔγινε γνωστὸ πῶς ὕστερα, ὁ κυριότερος λόγος τῆς ἀποτυχίας ἦταν γιὰτὶ ὁ σουλτάνος εἶχε μάθει πὼς ἐτοιμάζονταν κίνημα στὸ Μωριᾶ καὶ πῆρε ἀπὸ πρὶν τὰ μέτρα του. Ἡ τότε γρήγορη κινήτοποίηση τοῦ τούρκικου στρατοῦ μόνον ἔτσι ἐξηγιέται. Τὸ Φόρεϊν ὄφφισ, ποὺ ἀπὸ τοὺς πρᾶκτορες του ἤξειρε τὴν ἐτοιμασία τῆς ἐπανάστασης, εἶχε προδώσει τὰ σχέδια τῶν γραικῶν στὴν τούρκικη κυβέρνησι.

«Κατὰ τὸ 1769, ὅτε ἀνεφάνησαν αἱ πρῶται ἐταιρεῖαι Κρεβθατᾶ, Μούρτζινου καὶ Καρδαρᾶ (στὸ Μωριᾶ) κατεπροδόθησαν εἰς τὸ Δουβλέτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν πρωθυπουργῶν τῆς Ἀγγλίας Τζατὰμ (Chatham) καὶ Γράφτωνος... Ποῖα δ' ἡ συνέπεια τῶν (ἐπαναστατικῶν) ἐκείνων ἐταιριῶν ὑπῆρξεν;

*Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ τότε συμβῆσα καταστροφὴ καὶ σφαγὴ (Αἰσ. ν. Βοῦλγαρη: Ἀποκαλυφθῆτω ἡ ἀλήθεια. Ἀθ. 1878, σ. 18).

Οἱ ἄγγλοι μάλιστα πρᾶκτορες ποὺ ἐκείνον τὸν καιρὸ εἶχαν γεμίσει τὴν Ἰταλία καὶ τὴ Μεσόγειο τὰ κατὰφεραν νὰ ξεσηκώσουν πολλοὺς μανιάτες καὶ νὰ τοὺς πᾶνε στὴν Ἀμερική. Ὁ ἄγγλος πρᾶκτορας, ποὺ μπαρκάρησε τοὺς μανιάτες γιὰ τὴν Ἀμερική, λέγονταν Τζῶν Τόρν-βουλλ (Thornbull). Αὐτὸ ἔγινε στά 1767. Ἀκόμα εἶχαν κατὰφερεῖ νὰ δημιουργήσουν ἐχθρότητα ἀνάμεσα στοὺς μανιάτες καὶ ῥώσους κ' ἔτσι τὸ πῶς μαχητικὸ στοιχεῖο τοῦ Μωριᾶ δὲν πῆρε μέρος στὴν ἐξέγερση. (βλ. Σάθα: Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σελ. 473-474).

Ἀπὸ τότε ἡ Ἀγγλία ἄρχισε νὰ παίξει ἐνεργητικὸ ρόλο στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Στὰ χρόνια αὐτὰ—κυρίως ὕστερα ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάστασι—εἶχε δυὸ μεγάλους ἀνταγωνιστὲς στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ μεσογειακὴ λεκάνη: τὴ Ρωσία καὶ τὴ δημοκρατικὴ Γαλλία. Ἡ προσπάθεια τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς συγκεντρώνονταν στὸ πὼς θὰ πάρει βᾶσεις στὴ Μεσόγειο γιὰ νὰ μπορέσει ἀποτελεσματικὰ νὰ ἐκμηδενίσει τὴ γαλλικὴ καὶ ρωσικὴ ἐπιρροή καὶ παράλληλα νὰ κατέχει στρατηγικὰ σημεῖα γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀποκρούσει κάθε κίνδυνο στὰ μεσογειακὰ τῆς συμφέροντα ἀπὸ τὴ Γαλλία καὶ τὴ Ρωσία. Ὅσον καιρὸ πολεμοῦσε τὴ δημοκρατικὴ Γαλλία καὶ τὸ Ναπολέοντα, κρατοῦσε «φιλική» στάσι ἀπέναντι στὴ Ρωσία, ὅταν ὅμως ἐκτοπίστηκαν οἱ γάλλοι ἀπὸ τὴ Μεσόγειο ἔβραλε χέρι στὰ Ἐφτάνησα.

Στὴν ἀρχὴ (1809) ἔκανε κατοχὴ στὰ μικρότερα νησιά καὶ στὰ 1815 ὀλοκλήρωσε τὴν κατοχὴ τῆς παίροντας τὴν Κέρκυρα καὶ τοὺς Παξούς. Στὴν ἀντικρινὴ ὅμως ἡπειρωτικὴ ἀκτὴ τῆ Πάργας, ποὺ ἦταν πρὶν γαλλικὴ κτήσι, γιὰ νὰ μὴν παραδοθεῖ στοὺς τούρκους ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσει τὴν ἀγγλικὴ προστασία. Οἱ ἄγγλοι δέχθησαν τὴν αἴτησι τῶν παργιανῶν, ἀλλὰ ἄρχισαν ἀμέσως νὰ διαπραγματεύονται τὸ πούλημα τῆς Πάργας στοὺς τούρκους. Οἱ διαπραγματεύσεις τελείωσαν στὸ τέλος τοῦ 1818. Οἱ τούρκοι πλήρωσαν 156 χιλιάδες λίρες γιὰ ἀποζημίωσι καὶ ἀναγνώρισαν τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴ στὰ Ἐφτάνησα. Ἐτσι οἱ δυστυχισμένοι παργιανοὶ ἀναγκάστηκαν τὴ μεγάλη Παρασκευὴ τοῦ 1819 νὰ ἐκπατριστοῦν. Οἱ ἄγγλοι μάλιστα δὲν τοὺς ἐπιτρέψανε νὰ πάρουν τίποτα ἀπὸ τὴν κινήτη περιουσία τους. Τὸ ἀνοσιούργημα αὐτὸ τῶν ἀγγλων προκάλεσε τὴν ἀγανάκτησι μέσα στοὺς κύκλους τῶν προσδευτι-

κῶν στοιχείων τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ ἡ λαϊκὴ μούσα καταριότανε τοὺς ἄγγλους καὶ στιγματίζε τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν (βλ. Μίλλερ - Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, σελ. 82, Ἐπ. Κυριακίδου, Ἱστορία ἑλληνισμοῦ Β, 277, Κανδηλώρου, Φιλικὴ ἑταιρεία, 255).

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἑφτανήσιοι δὲν πέρασαν καλῶτερα κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Οἱ ἄγγλοι προσεταιρίστηκαν τὰ φεουδαρχικά καὶ πλουτοκρατικὰ στοιχεία τῶν νησιῶν—τοὺς κ α τ α χ θ ὀ ν ι ο υ ς, ὅπως τοὺς ἔλεγε ὁ λαὸς—καὶ ἐφάρμοσαν τὴν πιὸ ὠμὴν τρομοκρατία. Κάθε φροῦ πὸν ὁ λαὸς ζητοῦσε τὸ δίκιο του καὶ ἐργάνωνε ἐθνικὲς ἐξεγέρσεις, οἱ ἄγγλοι ἔπαιρναν σκληρὰ μέτρα. Οἱ φυλακὲς εἶχαν γεμίσει. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ Ἡλίας Ζερβὲς - Ἰακωβάτος, Ἰωσήφ Μομφεράτος, Δομενεγγίνης κλπ. εἶχαν ἐξοριστεῖ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ἀγωνιστὰς κρεμάστηκαν. Χωρὶς ὀλόκληρα κἀγκαν. Ὁ τύπος φημώθηκε καὶ ἡ δυστυχία καὶ ἡ πείνα ξεκλήρισαν τὶς λαϊκὲς μάζες.

βλ. Π. Χιότης, Ἱστορία τοῦ Ἰονίου κράτους Ἡλ. Ζερβόυ, Τὰ Κεφαλληνικά, Κέρκυρα 1850 τ ο ὄ ἰ θ ι ο υ, Ὁ φιλελεύθερος ἢ διδασκαλία περὶ καλῆς ἢ κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθεροτυπίας εἰς τὴν Ἐπτανήσον, Κέρκυρα 1849 τ ο ὄ ἰ θ ι ο υ, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀγγέλων βιογραφικὴ, Κεφαλληνία 1877 Ἰ ε ρ ω μ ἔ ν ο υ, Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Ἐπτανήσου (ἐκδ. Β') Κέρκυρα 1935 Σ π υ ρ. Μ α λ ᾶ κ η, Ἀπομνημονεύματα ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἱστορίας Ἄθ. 1895, σελ. 48, 75, 77, 80, 801, 116, 129, 139) καὶ Δ ι ο ν. Κ ὀ κ κ ι ν ο υ, Ἱστορία ἑλλην. ἐπαναστάσεως, τ. Γ, σελ. 354—363.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Ὅταν ξέσπασεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν ἐπόμενο τὸ Φόρειν ὄφρις νὰ μὴν ἴδει μὲ καλὸ μάτι τὴν ἐθνικὴν μας ἐξέγερση. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἄγγλοι νόμισαν πῶς ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐθνικὴν μας ἀνεξαρτησία εἶχεν ὑποκινηθεῖ ἀπὸ τὴν Ρωσία καὶ γι' αὐτὸ κράτησαν φανερὰ ἐχθρικήν στάση. Ὁ ἀγγλικὸς καὶ αὐστριακὸς στίλος ἐφάρμοσαν τὴν πιὸ στενὸ ἀποκλεισμὸ στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα καὶ οἱ ἄγγλοι πρόξενοι παντοῦ κατὰτρεξαν τοὺς ἔλληνας καὶ πρόδιναν τὶς κινήσεις τῶν ἐπαναστατῶν στοὺς τούρκους πασσάδες. Ὁ ἄγγλος μάλιστα ἀρμολογῆς τῶν Ἐφτανήσων, ὁ διαβόητος Μαίτλαντ, φέρθηκε πολὺ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα ὄχι μόνον στοὺς Φλικοὺς τῶν Ἰονίων νήσων, ἀλλὰ καὶ στὰ γυναῖκόπαιδα ποὺ πῆγαν ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Μωριά καὶ τὴν Ρούμελη γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὶς σφαγὰς τῶν τούρκων.

«Πόσα ὠταύτως γυναῖκόπαιδα ἑλλήνων φεύγοντα τὴν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἀναζητοῦντα ἐκεῖσε (= στὰ Ἐφτανήσα) ἄσουλον δὲν ἀπεπέμφθησαν ὑπὸ τῆς ἐκεῖθεν (ἀγγλικῆς) ἀρχῆς, ἢ δὲν καταπροδόθησαν, αἰχμαλωτισθέντα κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ τούρκου) καὶ πάμπολλα σφαγέντα; Ἡ ἱστορία τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως λεπτομερῶς περιγράφει ταῦτα» (Δ. Βούλγαρη, Ἀποκαλυφθῆτω ἡ ἀλήθεια, σ. 17).

Οἱ ἄγγλοι τὸρρυδες ἐφαρμόζοντας πιστὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Πίτς, ποὺ τόνισε στὸ 1792 πῶς «δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψομε ἐστὶν Ἡ Ρωσία νὰ μεγαλώσει καὶ παράλληλα νὰ μὴν ἀφήσομε τὴν Τουρκία νὰ ἀδυνατίσει», ἔδωσαν ὁδηγίαις στοὺς πράκτορές τους στὰ Ἐφτανήσα καὶ στὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειο, νὰ κρατήσουν ἐχθρικήν στάση ἀπέναντι στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ὑπουργὸς λόρδος Londoderry δήλωνε πῶς

ἐπιθυμεί νὰ καταστεί ἡ Ἑλλάδα «ὅσο πιὸ πολὺ λιγότερο ἐπικίνδυνη καὶ ὁ λαὸς τῆς μικρῆς Ἀσίας σὴν τὴς φυλῆς τοῦ Ἰνδοστᾶν» (βλ. Κ. Τάκερμαν, Οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον, ἑλλην. μετάφρ. Ζυγομαλά, σ. 110).

Ὁ Λοντόντερο μάλιστα συναντήθηκε στὸ Ἀινόβερο μὲ τὸν αὐστριακὸ καγκελάριον Μέττερνιχ καὶ συζητήσαν πάνω στὸ ἑλληνικὸ ζήτημα. Καὶ οἱ δύο ἀντιπροσωπεύοντας τὴς ἀντιδραστικῆς τάξεως τῆς χώρας τους, βρέθηκαν σύμφωνα, πὼς μὲ κανέναν τρόπο δὲν πρέπει νὰ ἐπιτραπῆ σὲ καμμιά δύναμη νὰ διαμελίσαι τὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ νὰ διώξει τοὺς τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἢ αὐτὸ ἢ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις πρέπει νὰ καταπολεμηθῆ ἐπειδὴ, ἂν ἐνισχυθῆ, μπορεῖ νὰ βλάψαι τὰ συμφέροντα ὄχι μόνον τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς πάλι στὴν Πόλιν Στράγγφορντ δέχτηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο πρότασιν νὰ μετακληθῶν ἀπὸ τὴ Μάλτα μερικὰ ἀγγλικὰ πολεμικὰ πλοία γὰ νὰ καθαρίσουν τὸ Αἰγαῖο ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸ ἑλληνικὸ στόλο. Ὁ Στράγγφορντ σὲ κάθε εὐκαιρία ἔδειχνεν τὸ φιλοσυρρικτικὸν του καὶ ἔκανε ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γὰ ν' ἀντιδράσει στὴ ρωσικὴ πολιτικὴν. Στὴν περίοδον αὐτὴ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἦταν πέρα γὰ πέρα ἐχθρική πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ μόνον μερικοὶ προσδευτικοὶ ἄγγλοι, ὅπως ὁ ποιητὴς λόρδος Βύρων, ἔδειχναν τὴ συμπάθειά τους στὸ ἀγωνιζόμενον ἑλληνικὸ ἔθνος.

Οἱ λόρδοι Λοντόντερο καὶ Στράγγφορντ, ὁ ἓνας στὸ Λονδίνο καὶ ὁ ἄλλος στὴν Πόλιν, γνήσιοι ἀντιπρόσωποι καὶ ἐκτελεστικὲς τῶν τῶν ῥουθῶν, εἶχαν γίνει μαζί μὲ τὸν αὐστριακὸ Μέττερνιχ οἱ πιὸ καλοὶ συμβουλάτορες τοῦ σουλτάνου. Ὁ Λοντόντερο ἐβριζεν καὶ χλευάζεν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ ἀποκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνας ἀνθρωπάκια ἀνάξια νὰ ξεσκλαβωθῶν καὶ ὁ Στράγγφορντ, ἀνεβοκατεβαίνοντας στὰ ἀνάκτορα τοῦ σουλτάνου, ἔδινεν ὁδηγίαι καὶ συμβουλῆς γὰ τὴν ἀποτελεσματικότερη καὶ ταχύτερη κατάνειξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης.

«Ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει θέσις ἦν τοσοῦτον ἀνώμαλος, ὥστε ἠδύνατο νὰ λαλή δίκην Μέντορος πρὸς τοὺς τούρκους. Γνήσιος τ ὁ ρ ρ υ ε καὶ ἀδιάλλακτος πολέμιος τῶν φιλελευθέρων στοιχείων, αἶμα ὑπεστήριζεν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἐλάλει πάντοτε περὶ τῶν ἐλλήνων ὡς συναγελασθέντος σαρφετοῦ καὶ ἀναφανδὸν καθωμολόγει τὰς ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν τουρκικῶν ὀπλων εὐχὰς του» (Μέντελσον Βαρτόλδου, Ἱστορία ἑλλην. ἐπαναστάσεως, ἑλλην. μετάφρ. Βλάχου, Α, σ. 413).

Ὅταν ὅμως ὑπερα ἀπὸ τὴς σφαγῆς τῆς Χίου ἐξεγέρθηκε τόσο ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης ἐναντία στὴν Τουρκία ὥστε ἀναγκάστηκε καὶ αὐτὸς ὁ Μέττερνιχ νὰ συστήσει στὸ σουλτάνο μετριοπάθεια, τὸ Φόρειν ὄφφισ ἔκανε μὲν πὼς καὶ αὐτὸ ἐνδιαφέρεται γὰ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά εἶχε ὁρῆσαι στὸ σουλτάνο νὰ μὴν υποχωρήσει. (βλ. Μέντελσον - Βαρτόλδου, Α, σ. 417).

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν πολιτικὴν ποὺ χάραξε τὸ Φόρειν ὄφφισ, ὁ ἄγγλος ἀρμοστής στὰ Ἐφτάνησα Μαίτλανο ὄχι μόνον καταπίεζε καὶ τρομοκρατοῦσε τοὺς ἐκεῖ Φιλικοὺς, μὰ καὶ ἐπιτιμῶν μέτρα ἐναντία στὴν ἐπανάστασιν. Γι αὐτὸ ὅταν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1822 ἔφτασε στὴν Κέρκυρα μιὰ ἀντιπροσωπεία ἀπὸ τὴ βασιανισμένη Ἑλλάδα, τὴν ἔδιωξε δαγλῶνοντας πὼς δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

Ὁ λόρδος μέγας ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς σας λεγούσας ὅτι τὰς ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν τινὲς αὐτονομαζόμενοι Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου αὐτῆς εὐρισκομένου κατὰ τὸ παρὸν ἐν τούτῳ τῷ λιμένι καὶ διατεταγμένου παρὰ τῆς περι τῆς ὁ λόγος αὐτονομάστου Κυβερνήσεως νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μετὰ τοῦ λόρδου ἀρμοστοῦ. «Ἡ Α. Ε. ἀγνοεῖ παντάπασι, εἰ ὑπάρχει: «Προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος» διὰ τοῦτο δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀναγνωρίσῃ παντάπασι τοιοῦτον ἀπεσταλμένον... Ἡ Α. ἐξοχότης ἀξιοῖ ὁ ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ἄ ν θ ρ ω π ο ς ν' ἀναχωρήσῃ ἐν ἀκαρεῖ» (Π ο υ κ ε θ ε ῖ λ, Ἱστορία τῆς ἀναγεν. Ἑλλάδος, τ. 3ο., ἑλλην. μετάφρ. Ζαφειροπούλου, σ. 348-349).

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄγγλος πρόξενος στὴν Πάτρα Φίλιππος Γκρήν στάθηκε ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα καὶ αἰσχρὸς καταδόχτης. Ὅχι μόνον προσπαθοῦσε ν' ἀπογοητεύσει τοὺς πατρινοὺς καὶ μωραῖτες, ἀλλὰ καὶ ἔδινεν πληροφορίες στοὺς τούρκους γὰ τὴς κινήσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ ἀκόμα παρέδωσε Ἕλληνας στοὺς τούρκους καὶ τοὺς σφάζανε, ἔφερε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τὸ Γιουσοῦφ πασᾶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸν στὴν Πάτρα καὶ κατακρατοῦσε τὴν ἀξίαν τῆς σταφίδας ποὺ ἀγόρασε ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς. Γι αὐτὸ τοῦ στάλθηκε μιὰ ἐντονη διαμαρτυρία γὰ τὴς τῆς φιλοσυρρικτικῆς καὶ ἀνθελληνικῆς του ἐνέργειας, ὅπου καυτηριάζονταν ἡ τέτλια διαγωγὴ του :

«Κύριε Φίλιππε Γκρήν... περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀπελθόντος μηνὸς ὡς ἐκ τῆς ἀποκρίσεως δηλοῦν, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλας ἡμῖν διὰ τοῦ δραγουμάνου σου Βαρθολομαίου, ὅστις καὶ διὰ στόματος μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι θέλει μείνῃς ἀδιάφορος (= οὐδέτερος) εἰς τὰ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ὀθωμανῶν, ἐνόσφ τὸ βρετανικὸν κράτος μᾶναι ἀδιάφορον. Πλὴν ἐν μὲν λόγοις ἔδωκας ὑπόσχεσιν ἀδιαφορίας

= ούθετεροίτητος) ἐν δὲ τοῖς ἔργοις διατέθηκε ἐχθρικῶς εἰς τὸ γένος τῶν ἐλλήνων, καταπολεμῶν αὐτοὺς ἀδικόπως διὰ μέσου κατασκόπων καὶ ἀνταποκρίσεως μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, προδίδων πάντα τὰ κινήματα καὶ σχεδιαμοὺς ἡμῶν, διὰ νὰ προλαβάνωσιν ἐγκαίρως οἱ πολέμιοι ἡμῶν καὶ τὰ ἀντιτρέπωσι διὰ τῆς ὀδηγίας σου. Ἐγραψας εὐθύς εἰς τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις πασοῦδες καὶ ἀμέτῳς ἐφθασεν ὁ Ἰουσοῦφ πασοῦς καὶ ὁ καχαγιάς Μεχμέτ πασοῦς με στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἐν τοσοῦτῳ δὲν ἔπαυες καθ' ἡμέραν νὰ στέλλῃς κρυφίως ἀνθρώπους σου εἰς τοὺς ἐν τῷ Φρουσίῳ (τῆς Πύτρας) κεκλεισμένους ὀθωμανούς, καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇς πάντα τὰ τρέχοντα. Μὰς ἐμποδίζεις πλαγίῳ τρόπῳ πάντα τὰ κινήματα μας ὡς ἐζητήσαμεν νὰ μᾶς πληρώσεις τὴν σταφίδα τῶν ὁμογενῶν μας, ὅπου εἶχες προαγορασμένην καὶ αἱ διορίαι τῆς πληρωμῆς ἦσαν προαπερασμένοι καὶ ἀπεκρίθης, ὅτι δὲν πληρώνεις. Ἀπέστειλας διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Καστέλι τὸν ἀδελφόν σου καὶ δραγουμάνον σου καὶ ἔστρε τὸν Ἰουσοῦφ πασοῦ, δεικνύων εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς εισόδου. Ἐτοίμασας κρυφίως σημεῖα ὅμοια μετ' ἐκεῖνα, ὅπου ἐφόρον οἱ χριστιανοὶ Ἕλληνας μετ' τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ ἔδωκας εἰς τοὺς ὀθωμανούς νὰ τὰ φοροῦν, διὰ νὰ ἀπατοῦν τοὺς ὁμογενεῖς μας. Τέλος πάντων ἔβαλαν πυρκαϊάν εἰς ἄλλην τὴν πόλιν διὰ τῆς παρακινήσεώς σου, ὅτε ὄλον τὸ πρᾶγμα, ὅσον τῶν ὀσπιτιῶν, ὅσον καὶ τῶν ἐργαστηρίων, καθὼς καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ συστήματος, ἤρπαγῃ μέρος μὲν παρὰ τῶν ὀθωμανῶν, τὸ περισσότερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου σου καὶ οὕτως κατεκρήθη ἡ πόλις. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ ἐματαιχρίσθης πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου δικαιώματος καὶ ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν νόμων... καὶ ἔγινες αἴτιος μεγίστης φθορᾶς καὶ ζημίας πολλῶν μιλλιουνίων καὶ αἰχμαλωσίας καὶ φόνων πολλῶν χριστιανῶν σὲ προτεστάρουμεν διὰ τοῦ παρόντος ἐθνικοῦ ἐγγράφου καὶ νὰ δώκῃς λόγον ἐν καιρῷ περὶ ἀπάντων τῶν ἀνωτέρω συμβεβηκότων καὶ περὶ τῶν ζημιῶν, ὅπου παρανόμως ἔγινες αἴτιος. Νεζερὰ 25 Ἀπριλίου 1821. Οἱ ἐκ πελοποννησίων πρόκριτοι τοῦ χριστιανικοῦ γένους» (βλ. Φιλήμωνος Δοκίμ. ἱστορ. ἑλλην. ἐπαναστάσεως τ. Γ', 169-170).

Ὅσοις ἀνεπίσημα ἄγγλοι πράκτορες στήν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα προσπαθοῦσαν νὰ καλλιεργήσουν ἀγγλόφιλο κόμμα καὶ νὰ δημιουργήσουν τοὺς κατάλληλους ὄρους, γιὰ νὰ ζητήσουν οἱ Ἕλληνας τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας. Οἱ πράκτορες αὐτοί, ποὺ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Ζάκυνθο καὶ στὴν Κέρκυρα, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμα τῆς ἐπανάστασης, ἄρχισαν νὰ προπαγανδίζουν τὴν ἰδέαν τῆς ἀγγλικῆς «προστασίας». Ὑπάρχουν ἔγγραφα, ποὺ μᾶς πληροφοροῦν πῶς ὁ μπέης τῆς Μάνης Μαυρομιχάλης ἤρθε σ' ἐπαφὴν μετὰ τοὺς τέτοιους ἀνεπίσημους ἄγγλους πράκτορες κ' ἔγραψε κιάλας σχετικὴ ἐπιστολὴ στὸ Μερκάτη στὴν Κέρκυρα παρακαλῶντας τον νὰ καταστήσει γνωστὸς τίς ἀπόψεις του στὸ Μαίτλαντ. Ἐπίσης καὶ ὁ Π. Κρεββατᾶς, τρανὸς κοτζάμπασης τοῦ Μωριά στίς 16 τοῦ Ἀπριλίου 1821 ἀλληλογράφησε μετὰ τὸ ζακυνθινὸ Π. Θ.

Στεφάνου καὶ τοῦ σιλοταῖκα νὰ ἐνεργήσῃ στήν Ἀγγλίαν, ὁμοσπονδία μετὰ τὴν κατοχὴν τοῦ Μωριά ἀπὸ τοὺς ἄγγλους. Καὶ τι ἔγραψαν, ὁ Κρεββατᾶς, βαλμένους ἀπὸ πράκτορες ἄγγλίζους, στὸ προεδρικὸν γράμμα τοῦ :

«... Ἐπειδὴ, ὅμως ἀναγκαῖοι εἰς τὸ γένος τῶν χριστιανῶν καὶ μὴ ἐξωτερικῆ δύναμις, προπάντων κρίνομεν εὐλογον νὰ ἐπιπαλασθῆμεν τὴν τῆς Ἰγκλιτέρας βοήθειαν, ἣ ἴσοιαν... ἐπειδὴ ἔχει τὰ Ἴονικὰ νησιά καὶ τὴν Μάλταν... καὶ ἐξ αὐτοῦ θέλει γίνεσθαι ἡ ἀναγκαῖα σίκονομία καὶ κυβένησις αὐτῶν τῶν νήσων εἰς καθὲν χωρὶμον καὶ ἀσφάλειον... ὡς παρακαλῶ νὰ ἐνεργήσῃτε μετὰ τοὺς ὁμοίους τρόπους γνωρίζετε καὶ ἡμπορεῖτε διδόντες τους (στοὺς ἄγγλίζους) ὑπόσχεσιν ὅτι μὴ μίαν μικρὰν δύναμιν, ὅπου πρὸς ἡμᾶς ἤθελε βεῖξουν, ὁ Μωριάς παραδίεται εἰς αὐτούς, τὸ ὅποιον κατορθώνοντες το ἡ ἐξουσία του θέλει τιμηθῆ ἀπὸ τοὺς Ἰγγλίζους... Καὶ γνωρίζοντες ὅτι αὐτὸ καὶ εἰς ἡμᾶς (ἡλαδή, στοὺς κοτζάμπασῆδες) συμφέρει, ὡσὸν ὅπου εἴμεθα γειτόνοι μετὰ Ἰονικὰ νησιά καὶ εἰς τὴν Ἰγκλιτέραν ὡσὸν ὅπου ὁ Μωριάς εἶναι ἀναγκαῖοτάτος (στοὺς ἄγγλίζους) ἐλπίζομεν νὰ μὴ ἀποτύχωμεν τοῦ σκοποῦ» (Π. Κρεββατᾶς, ἱστορικὰ ἔγγραφα. Ἄθ 1927 σ. 3 καὶ Ἄ. Φραγκοῦζης, ἑλληνικὴ ἱστορικὴ ἀναγεννηθεῖσις Ἑλλάδος, Β. 379).

Ἐπειτὰ ἀπὸ ἐνα χρόνον, τὸ Μάη τοῦ 1821, οἱ ἀδελφοὶ Ζαριφόπουλοι, ἀπὸ τῆς Ἀνδρίσσαινα, ἐκάναν ἴδιες μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ ἑπτανησιώτας πράκτορας τῶν ἄγγλων, σήμε μάλιστα στὴ Ζάκυνθο γιὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ὁ βαστάσης Πραστοῦ Διονύσιος, ἀλλὰ ἡ ἀγγλικὴ ἀρμοστεία ἔδοξε τὴν ἀπάντησιν πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἀναφορὰ στὸ Λονδίνον ἀπ' ἑλθεὺς τοῦς πρεσβυτοῦς τοῦ Μωριά (βλ. Τριεσιόπη, ἱστορία ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1888, Β 188). Ὁ Σπηλιόδης ὅμως, ξεκαθαρίζοντας καλύτερα τὸ ζήτημα, λέει πῶς ὁ Μαίτλαντ καὶ γιὰ τὴν δὲν πίστευε στήν εὐκρίνεια τῶν ἑλλήνων καὶ γιὰ τὴν ἔχοντας πληροφορίας ὅτι ὁ σουλτάνος ἐπέστειλε τὸ Ἀράμαλη μετὰ πολὺ στρατό, πίστευε πῶς ἡ ἐπανάστασις θὰ ἀβύσει σὲ λίγο, δὲ μπορούσε νὰ πάρει πρωτοβουλία νομιζοντας πῶς ἦταν πρόωρη μὴ τέτια ἀπόφασις (βλ. Σπηλιόδης, Ἀπομνημονεύματα, Α 378). Ὁ Μαίτλαντ εἶχε δίκιον νὰ εἶνε διστακτικὸς. Ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Κρεββατᾶς, οἱ Ζαριφόπουλοι καὶ οἱ ὅμοιοι τους δὲν εἶχαν καμμιά ἐντολὴ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαόν, γι' αὐτὸ ἐνεργούσαν ὡς ἄτομα ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ οἱ ἐνεργεῖς τους δὲν εἶχαν κανένα κύρος. Ἄρα δὲ μπορούσε νὰ ἐκτεθεῖ ἡ ἐπίσημη Ἀγγλία.

Ἀπὸ χρόνα ὅμως ἀργότερα, ἐπειδὴ ἡ ἐπανάστασις περνοῦσε μεγάλῃ κρίσει, οἱ πράκτορες τῶν ἄγγλων κατόρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ἰσχυρὴ ἀγγλόφιλη μερίδα. Δὲν ἦταν τότε μόνον οἱ κοτζάμπασῆδες τοῦ Μωριά:

που ζητούσαν την αγγλική «προστασία» ήταν και πολλοί μεγαλοκα-
ραβοκυρατοί νησιώτες, καθώς και φαναριώτες έχοντας επικεφαλής τον
'Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Ύστερα από πολλές παρατηρησιακές ενέρ-
γειες του 'Αλ. Μαυροκορδάτου, ο προσωρινός γενικός γραμματέας της
κυβέρνησης Γ. Π. Ρέδιος έγραψε στις 24 Αυγούστου 1824 στον άγγλο
ύπουργό Κάννινγκ ζητώντας την προστασία της 'Αγγλίας. 'Ο Κάννινγκ
όμως απάντησε πώς δε μπορεί να κάνει τίποτα γιατί η 'Αγγλία κρατεί
αυστηρή ουδέτερότητα στον έλληνοτουρκικό πόλεμο, μπορεί όμως να
προσφέρει τη μεσολάβησή του για ειρήνευση των εμπόλεμων αν του
ζητηθεί. 'Ο Μαυροκορδάτος δεν απογοητεύθηκε από την άρνηση του
Κάννινγκ γιατί στην 'Ελλάδα και τα 'Εφτάνησα υπήρχαν πολλοί άγ-
γλοι πράκτορες, που έδιναν μεγάλες υποσχέσεις και ελπίδες.

'Έτσι το καλοκαίρι της άλλης χρονιάς (1825) η αγγλική προπα-
γάνδα τὰ κατάφερε να γίνει μια αναφορά στην κυβέρνηση της 'Αγγλίας,
που την υπογράψαν κάμποσοι όπλαρχηγοί και οι πιο πολλοί φαναριώ-
τες και κοτζαμπάσηδες, όπου, ούτε λίγο ούτε πολύ, δήλωναν πώς πάρ-
θηκε απόφαση

«να θέσουν έκουσίως την Ιεράν παρακαταθήκην της έλευθερίας, εθνικής
ανεξαρτησίας και της πολιτικής υπάρξεως του ελληνικού έθνους υπό την
απόλυτον υπεράσπισιν της Μεγάλης Βρεταννίας» (βλ. 'Αρ-
χειον Ρώμα, Α 595).

Το έγγραφο αυτό προκάλεσε θύελλα από διαμαρτυρίες και χαρα-
κτηρίστηκε σαν «συμφωνητικό της πουλημένης 'Ελλάδας» (βλ. Σ π η-
λ ι ά δ η, 'Απομνημονεύματα, Β 384 και Jourdain, Memoires
historiques et militaires, Παρίσι 1828, Β 380 παρ.).

Οι έπίσημοι άγγλοι αυτή τη φορά δεν ήταν τόσο επιφυλακτικοί
όπως πριν, γιατί στο άναμεταξύ η τσαρική Ρωσία άρχισε να κινείται
έναντια στην Τουρκία και πρότεινε να χωριστεί η 'Ελλάδα σε ήγεμο-
νίες όμοιες με το καθεστώς της Μολδοβλαχίας. 'Η τέτια πολιτική της
Ρωσίας τάρaxε το Φόρειν όφφισ και άνάγκασε τον Κάννινγκ να προσ-
ποιηθεί και αυτός το «φιλέλληνα». Πάντα όμως ως το 1828 ο «φιλελ-
ληνισμός» των άγγλων εκδηλώνονταν στην πρότασή τους να ανακηρυ-
χθεί η Πελοπόννησος μισοανεξάρτητη έπαρχία με τον άπώτερο σκοπό
σε πρώτη ευκαιρία να προσαρτηθεί στο άγγλοκρατούμενο «κράτος»
των 'Ιονίων νήσων.

'Όλοι οι ιστορικοί της έλληνοκτικής επανάστασης συμφωνούν πώς το
Φόρειν όφφισ άλλαξε πολιτική απέναντι στην επαναστατημένη 'Ελλάδα
από τη στιγμή που η Ρωσία (9 Γενάρη 1824) πήρε ενεργό μέρος και
ζήτησε να χωριστεί η 'Ελλάδα σε μισοανεξάρτητες ήγεμονίες (βλ.
Μέντελσον Βαρτόλδου, Α 534 και 'Ασπρέα, Πολι-
τική Ιστορία νεωτέρως 'Ελλάδος, Α 1930, σ. 43).

Γι αυτό όταν ο άγγλος ναύαρχος Κόδρινγκτον, τον 'Οκτώβρη του
1827, παρασύρθηκε από το συνάδελφό του ρώσο και ναυμάχησε τον
τουρκοαιγυπτιακό στόλο στο Ναυαρίνο, ο άγγλος ύπουργός Ουέλιγκτον
δήλωσε πώς με κανένα τρόπο «δεν πρέπει η 'Ελλάδα να παύσει να
εξαρτιέται από την Τουρκία» και ο άγγλος βασιλιάς στη Βουλή των
λόρδων έκφραξε τη μεγάλη του λύπη για την έχθρική ενέργεια ένάντια
σε φιλικό κράτος» δε δίστασε μάλιστα να χαρακτηρίσει την καταστροφή
της τουρκοαιγυπτιακής άρμάδας σαν «θλιβερό γεγονός».

'Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος όμως του 1828-1829 και οι νίκες των
ρώσων άνάγκασαν την αγγλική κυβέρνηση να δεχτεί τὰ τετελεσμένα
γεγονότα. Είπε άλήθεια πώς το Φόρειν όφφισ προσπάθησε και πριν
άκόμα κηρυχθεί ο ρωσοτουρκικός πόλεμος να τραβήξει με το μέρος του
τη γαλλική κυβέρνηση για να κανονίσουν ενιαία πολιτική οι δυο δυνά-
μεις στο ελληνικό ζήτημα. Δέν τὰ κατάφερε όμως γιατί η Γαλλία ήθελε
τὰ σύνορα της 'Ελλάδας να περιλάβουν και την 'Αττική, ενώ οι άγγλοι
υποστήριζαν πώς μόνο η Πελοπόννησος πρέπει να αυτονομηθεί.

Κατά το 1828 ο λόρδος ύπουργός 'Αβερδην κραύγαξε μέσα στη
Βουλή των λόρδων με όλη τη δύναμη της φωνής του: «'Η 'Αγγλία
δέν άναγνωρίζει κατακτήσεις υπέρ της 'Ελ-
λάδος». Και στο 1829, όταν στο Λονδίνο συζητούνταν το ζήτημα
των ελληνικών συνόρων, ο άγγλος ύπουργός τόνιζε με τόνο κατηγορη-
ματικό:

«ή κατά την 16 Νοεμβρίου όρισθείσα περιοχή είναι αρκετή, δέν πρέπει
συνεπώς κατ' ούδένα τρόπον να εδρυνθούν τὰ σύνορα του ιδρυμένου ελληνικού
κράτους, διότι η ύπερ των συνόρων 'Αρτης και Βόλου συνηγορία στηρίζεται επί
ψευδών λόγων» (Πρόκες - 'Οστεν, Ιστορία ελληνικής επανάστασης,
Β. 331-355).

'Αντίθετα, οι αντιπρόσωποι της Ρωσίας επέμειναν πώς πρέπει η
Κρήτη, η Σάμος, η Θεσσαλία και η νότια Μακεδονία να συμπεριλη-

φθούν στα σύνορα του ελληνικού κράτους. Αυτό όμως δε σύμπερανε στην Αγγλία και άντέδρασε στο μπορούσα. Έχοντας και τη Γαλλία και την Αυστρία σύμφωνες, μπόρεσε αποτελεσματικά να άντικρούσει τις ρωσικές προτάσεις ή πιό σωστά να τις ψαλλιδώσει. Αν λοιπόν ή σύμβαση της 21 Ιούλη 1832 που υπογράφηκε στην Πόλη, δέν έδωσε την ελευθερία και άνεξαρτησία στην Κρήτη, Σάμο και Θεσσαλία, αυτό όφείλεται στην επίμονη άντίδραση της Αγγλίας που με κανένα τρόπο δέν ήθελε να δημιουργηθεί βιώσιμο ελληνικό κράτος (βλ. Κ α ρ ο λ ί δ ο υ, Σύγχρονος Ιστορία των ελλήνων, Α 362-374 και Π ρ ό κ ε ς - Ό σ τ ε ν, Ιστορία ελληνικής επανάστασης, V (III) 235 παρ.).

Ακόμα και ο «φιλέλληνας» Γ. Κάννινγκ, όταν έμαθε ποιές ήταν οι ρωσικές απόψεις πάνω στο ελληνικό ζήτημα, άντιτάχτηκε και άρχισε να συνεργάζεται σχεδόν φανερά με το Μέττερνιχ. Για ν' άποχτήσει μάλιστα την έμπιστοσύνη του αυστριακού καγκελαρίου, έγραφε στον αυστριακό πρίγκιπα Έστερχάζου, πώς ή επιθυμία της Αγγλίας είναι ν' άυτονομηθούν μερικά νησιά και τίποτε άλλο.

«Η Αγγλία επιθυμεί μόν να εφαρμόσει το πρωτόκολλον (της Πετρούπολης) αλλά εις μικράν έκτασιν, ήτοι εις τας νήσους. Διότι ή Αγγλία έργάζεται να κυρίως προς ματαίωσιν της έν τη Ανατολή πολιτικής ροπής της Ρωσίας» (βλ. Κ α ρ ο λ ί δ ο υ, Σύγχρονος Ιστορία των ελλήνων, Α 388 παρ.).

Αργότερα πάλι όταν γίνονταν επίσημες συζητήσεις για τα σύνορα του νέου ελληνικού κράτους, ο άγγλος ύπουργός Άβερδην έίδοποιούσε τον άγγλο πρεσβευτή στην Πόλη Στράγγφορτ πώς

«ο χωρισμός της Πελοποννήσου από της άμέσου έξουσίας του σουλτάνου ήν έπαρκής έκτέλεσις της συνθήκης του Λονδίνου».

Και σέ άλλη του έπιστολή τόνιζε :

«Άπαξ διά παντός πρέπει να σάς εξηγήσω ότι ο σκοπός της κυβερνήσεώς μας είναι ο διά παντός τρόπου περιορισμός του ελληνικού κράτους εις την Πελοπόννησον και τας Κυκλάδας. Οιαδήποτε δε είναι ή άτομική γνώμη του υπέρ ήμών εργαζομένου πρέσβους (στη διάσκεψη του Πόρου 1828), φανερόν είναι ότι είναι άνάγκη να στηριζόμεθα επί των έχάτων τούτου προσπαθειών να φέρη εις πέρας τό έργον» (βλ. Κ α ρ ο λ ί δ ο υ, Σύγχρονος Ιστορία των ελλήνων, Α 394).

Αλλά παρ' όλες τις άντιδράσεις της Αγγλίας και της Αυστρίας ή ρωσική διπλωματία, ύστερα από τις ρωσικές νίκες, είχε πιά πολλά άποϋ στα χέρια της και έτσι στη ρωσοτουρκική συνθήκη που υπογράφηκε

στην Άδριανούπολη (1829) μπήκε ειδικό άρθρο (το 10ο) που έξασφάλιζε την εθνική άνεξαρτησία της άγωνιζόμενης Ελλάδας.

«Και όμως, γράφει ο Κρολίδης, ή κατ' ουσίαν επιτευχθείσα αυτή διά της συνθήκης της Άδριανούπολης λύσις εις πολλάς ήτι προσέκρουσε δυσχερείας, μερικής και τυπικής, μέχρις ου λάβη όριστικήν και τελικήν ύπόστασιν και τύπον. Τούτου αίτία ήν τό ότι ή έκτέλεσις των έν τω 10 άρθρω της συνθήκης διατάξεων... άντετίθετο πάλιν εις την σύμπραξιν των τριών δυνάμεων. Έντείθεν δε ήνοιγε νέον στάδιον εις τας πολιτικές ενεργείας των δυτικών δυνάμεων και ιδίως της φιλοτουρκου και μισελληνικής πολιτικής του άγγλικού ύπουργείου Ούέλιγκτων-Άβερδην και του έν Κων)λει πρέσβους... Η άγγλική αυτή πολιτική... από του 1829 μέχρι του 1830 παραδοξοτάτας παρέστησεν άντιθέσεις και άντιφάσεις... Ότε έν Λονδίνω ήκούσθη ότι οι ρώσοι ύπερβάντες τον Αϊμον προήλασον εις την Κων)λιν, ο πρωθυπουργός Ούέλιγκτων έγραφε εις τον έν Κων)λει άγγλον πρεσβευτήν: «Έάν οι ρώσοι άρκεσθώσιν εις άποζημίωσιν χρηματικήν και άποχωρήσωσι του τουρκικού έδάφους έχει καλώς. Έάν μη γένηται ούτω, δέν ύπίσταται πλέον ζήτημα ελληνικόν» (βλ. Κ α ρ ο λ ί δ ο υ, Σύγχρονος Ιστορία των ελλήνων, Α 413).

Άλλ' άμα πέρασεν ο πρώτος πανικός από τις ρωσικές νίκες, άρχισε το Φόρειν όφφισ να συμβουλεύει το σουλτάνο να μήν πλγρώσει ούτε άποζημίωση στους ρώσους, ούτε να έκτελέσει τους όρους της συνθήκης της Άδριανούπολης, άλλ' άντίθετα να γίνουν στρατιωτικές προετοιμασίες και να επιτεθεί ή Τουρκία ενάντια στη Ρωσία.

Μιά τέτια όμως επιθετική πολιτική της Τουρκίας ήταν αδύνατη και οι άγγλοι τόρρυδες, άμα κατάλαβαν πώς ή Τουρκία δε μπορεί ν' άντιταχθεί στη ρωσική πίεση, άναγκάστηκαν να δεχθών το άρθρο 10 της ρωσοτουρκικής συνθήκης της Άδριανούπολης, με μόνη τη διαφορά πώς άντέδρασαν στο μπορούσαν να μήν περιληφθεί ή Κρήτη, ή Σάμος, ή Θεσσαλία και ή Άρτα στα σύνορα του νέου ελληνικού κράτους. Παρά τη ρωσική άντίδραση στο τέλος πέτυχαν τό σκοπό τους γιατί είχαν πίσω τους τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, που δέν έβλεπαν με καλό μάτι την αύξηση της πολιτικής και στρατιωτικής επιρροής της τσαρικής Ρωσίας στην Ανατολή (βλ. και Π ρ ό κ ε ς - Ό σ τ ε ν, Ιστορία της ελληνικής επανάστασης, Β 351 - 355).

Όστόσο, ο άγγλορωσικός άνταγωνισμός συνεχίστηκε και ύστερα από την άναγνώριση της ελληνικής άνεξαρτησίας. Η Αγγλία ποτέ δέν έπαυσε να κατατρέχει τη μικρή Ελλάδα εκβιάζοντάς την με άπειλές και πιέσεις να ακολουθεί την πολιτική του Φόρειν όφφισ, που θα πεί σέ

τελευταία ανάληψη πώς οι Άγγλοι ιμπεριαλιστές θέλανε να αποικιοποιήσουν την Ελλάδα.

Αυτό το κατάλαβε πριν από εκατό χρόνια ο νομομαθής Γ. Α. Μάουερ, που κατέβηκε μαζί με τον Όθωνα στην Ελλάδα και χρημάτισε και μέλος της Αντιβασιλείας. Ήξετάζοντας τις αιτίες του αγγλορωσικού ανταγωνισμού γράφει :

«Τα αντιτιθέμενα έμπορικά συμφέροντα είναι εκείνα που χωρίζουν την Ρωσίαν από την Άγγλιαν εις την Ανατολήν. Όπως η Ρωσία τείνει να θέσῃ πόδα εις τὰ Δαρδανέλλια, οὕτω καὶ ἡ Ἄγγλία τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κατοχὴν τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ ἰσως καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Μὲ τὴν κατοχὴν τῶν Ἴονίων νήσων ἔκαμεν ἤδη τὴν ἀρχὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Ρωσία εἶχαν εὖρη φυσικὸν σύμμαχον εἰς τοὺς νεοέλληνας, ἡ Ἄγγλία ᾤφειλε νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς τούρκους κατὰ τὸν ἀπαλευθερωτικὸν ἀγῶνα (τοῦ 1821) καὶ μάλιστα ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἑλλήνων» (Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, τ. Α, ἑλλην. μετάφρ. Η. Καραστάθη, σ. 34).

Στὰ εκατὸν εἴκοσι πέντε χρόνια που πέρασαν ἀπὸ τὸ ἥρωικὸ Εἰκοσιένα, οἱ ἄγγλοι ἱμπεριαλιστὲς μὲ διάφορες προφάσεις καὶ προσχήματα συνέχισαν τὴν πολιτικὴ τοῦ Γκρήν, τοῦ Μαίτλαντ, τοῦ Στράγγφορντ καὶ τῶν πατρῶνων τους Λοντόντερου (Κάστελνρηγγ), Ἄβερδην καὶ Σία. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πλήρωσε καὶ πληρώνει πολὺ ἀκριβὰ τὸ ἀγγλικὸ «ἐνδιαφέρον» γιὰ τὴν Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

ΟΙ ΑΓΓΛΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ (1833 - 1862)

Ἄμα ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας τὸ Φόρειν δρ-φρις, συνεχίζοντας τὴν παλαιὰ πολιτικὴ τοῦ Πίττ, ἔβαλε γιὰ βασικὸ σκοπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἄγγλιας στὴν Ἀνατολὴ νὰ ἐμποδίσῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ παράλληλα τὴν προστασία τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἐκδηλώθηκε μὲ τὸν πρὸ ὠμὸ τρόπο μόνις ἐκλέχτηκε ὁ πρίγκηπας Λεοπόλδος τοῦ Σάξ Κοβούργου βασιλεῖα τῆς Ἑλλάδας. Ὁ νεαρὸς ὑποψήφιος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, πρὶν δεχτεῖ τὴν πρόταση ποὺ τοῦ ἔκαναν, ἔχοντας ὑπόψη πὺς ἡ Ἄγγλία ἤθελε τὴν Ἑλλάδα μικρὴ καὶ ἐξάρτημά της, μὲ δπόμνημά του (10 Γενάρη 1830) στὸ ὑπουργεῖο τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἄγγλιας, ζητοῦσε νὰ μάθει ἀν τὰ σύνορα τοῦ νέου κράτους θὰ εἶνε ὀριστικὰ ὅπως ὀρίζονταν στὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου τοῦ 1830. Ὁ ἄγγλος ὑπουργὸς Ἄβερδην τοῦ ἀπάντησε ἀμέσως πὺς δὲν πρόκειται ν' ἀναθεωρηθοῦν οἱ ὅροι τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου καὶ πὺς ἡ Ἄγγλία δὲν δέχεται οὔτε κἀν νὰ συζητήσῃ μαζί του γιὰ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας ποὺ εἶνε ὀριστικὰ (βλ. Μέντελσον Βαρτόλδου, Ἱστορία ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Β 267).

Ἀπὸ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ ὁ Λεοπόλδος παραιτήθηκε. Μιὰ ποὺ ἐβλεπε πὺς ἡ Ἄγγλία τὸν ἤθελε γιὰ νὰ παίξῃ τὸ ρόλο τοῦ ἀρμοστή τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων δὲ δέχτηκε τὸ ἑλληνικὸ στέμμα.

«Ὁ ὑπογεγραμμένος—ἔγραφε στὴν παραίτησή του—θεωρεῖ ὡς πράγμα ἀσυμβίβαστον μὲ τὸν χαρακτῆρα του καὶ τὰ αἰσθήματά του νὰ ὑποχρεωθῇ, ὥστε νὰ ἀρκάσῃ τρόπον τινα τὴν ἡγεμονίαν ἑνὸς λαοῦ ποὺ θὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν (τὸν Λεοπόλδον) αἴτιον τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὀρίων του, τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν συνα-

γωνιστών αδελφών του και της αποξενώσεως από τας γαίας και τας εστίαις των από τας όποιαις έω: τώρα οι τουρκοι δέν ημπορείαν ποτέ να τους εξώσωσι παρά δια προσκαίρων έπιδρομών...».

Και τελείωνε τονίζοντας πώς δέ μπορεί ν' αναλάβει την έντολή γιατί ένα μικρό και έξαρτημένο κράτος δέ συμβιβάζεται «ούτε στη δική του τιμή, ούτε θα είναι προς όφελος της Ελλάδας κι ούτε θα έξυπνρήσει τα γενικά συμφέροντα της Ευρώπης».

Οι Άγγλοι όμως τάρρυδες είχαν το σκοπό τους και άδιαφόρησαν. Μόνο μερικοί προοδευτικοί Άγγλοι μέσα και έξω από τη βουλή διαμαρτυρήθηκαν για τα δεσμά που χαλκεύονταν σε βάρος του ελληνικού λαού (βλ. Κ α ρ ο λ ί δ ο υ, Σύγχρονος Ιστορία των ελλήνων, Α 450 παρ.. Α r n o l d t, Das Königthum in Belgien. Γ ε ρ β ί ν ο υ, Ιστορία ελληνικής επανάστασεως, ΣΤ 538, Μέντελσον Βαρτόλδου, Ιστορία ελληνικής επανάστασεως, Β 466 παρ. Ά σ π ρ έ α, Πολιτική Ιστορία νεωτέρας Ελλάδος, Α 109, παρ.).

Λίγο πιο ύστερα (1832) οι τρεις δυνάμεις εκλέξαν τον πρίγκηπα της Βαυαρίας Όθωνα βασιλιά της Ελλάδας. Από την εποχή αυτή η άγγλική πολιτική δέν έπαψε ούτε μιá στήγη να έπεμβαίνει, τότε άμεσα και τότε έμμεσα, στα έσωτερικά της χώρας μας. Έπειδή ο Όθων ήταν άνήλικος διορίστηκε Αντιβασιλεία από τον Άρμανσπεργκ, το Μάουρερ και τον Έυδεκ. Το Φόρειν όφφισ όμως, μιá που η Άγγλία είχε στα χρόνια εκείνα μεγάλη έπιρροή, τα κατάφερε να πάρει με το μέρος του τον Άρμανσπεργκ και να κηδεμονεύει την Ελλάδα. Όλοι οι άγγλόφιλοι πήραν τις ανώτερες θέσεις στην κρατική ελληνική μηχανή και είχαν το λύειν και δεσμεύειν. Πρώτα πρώτα ο άγγλος πρεσβευτής Ντώκινς, που έπαιζε το ρόλο του υπερπρωθυπουργού, θέλησε να διαλύσει το ρωσόφιλο κόμμα, που άρχηγός του ήταν ο Θ. Κολοκοτρώνης. Σκηνοθέτησαν λοιπόν σε βάρος του Γέρου του Μωριά την κατηγορία πώς ετοίμαζε κίνημα ανατρεπτικό. Έγιναν καταδιώξεις κι ο Κολοκοτρώνης κλείστηκε στη φυλακή. Ο άγγλος Μάσων μάλιστα εκτελώντας χρέη εισαγγελέα, μεταχειρίστηκε τον ένδοξο αγωνιστή σαν να ήταν κοινός κακούργος και στο τέλος, ασκώντας στο δικαστήριο βία, τον καταδικάσανε σε θάνατο.

Το άγγλικό κόμμα για μιá ορισμένη περίοδο θριάμβευε με την όμη επέμβαση και άπροκάλυπτη υποστήριξη του Ντώκινς. Η μεγάλη όμως μάζα του ελληνικού λαού όχι μόνον άποδοκίμαζε τις άγγλικές

επεμβάσεις αλλά έξεγέρθηκε. Έγιναν στάσεις στο Μωριά και στις Κυκλάδες και η κατάσταση ήταν άνήσυχη.

«Η Άγγλία, γράφει ο Μάουρερ, δέν είχε άποκτήσει ρίζας έν Ελλάδα: ούτε εις προηγούμενας ούτε εις μεταπειτα εποχάς. Μεταξύ βρετανών και ελλήνων δέν υπήρχεν ούτε πνευματικός ούτε υλικός δεσμός. Τουναντιόν η Άγγλία άνήκε μέχρι των τελευταίων χρόνων εις τους πιστοτάτους όποστηρικτάς της Πόλης (= Τουρκίας). Και αυτή η νουμαχία του Νουαρίνου είχε άποδοκιμασθεί. Έπεθύμει όμως και η Άγγλία να έχει το κόμμα της (έν Ελλάδα) και έφάνη έπίσης ένδοτική εις τας έπιθυμίας μερικών ελλήνων. Ο άγγλος πρέσβης, ο γνωστός Ντώκινς, έδημιούργησε τοιαύτον κόμμα κατά τας άντιλήψεις του και τον τρόπον που του ήθελε. Συνήθροισε δηλαδή περι έαυτόν εκτός των έν Ελλάδα διαμενόντων πραγματικών άγγλων, δλωσ ιδιαιτέρως τους φαναρίώτας και έλευσ τους ραδιούργους και τυχοδιώκτας, το σύνολον δέ αυτών ώνόμασαν άγγλικόν κόμμα» (Ο ελληνικός λαός, Α 40).

Όσοσο ο Άρμανσπεργκ ήταν πανίσχυρος γιατί είχε πίσω του την άγγλική υποστήριξη. Η Γαλλία περνούσε έσωτερική κρίση και η Ρωσία μόνη της δέ μπορούσε ν' άντιδράσει. Καιροφυλακτούσε να βρει την κατάλληλη ευκαιρία για ν' ανατρέψει τον Άρμανσπεργκ. Η Άγγλία λοιπόν είχε τα χέρια της έλεύθερα και κανόνιζε μόνη της την πολιτική που έπρεπε ν' ακολουθεί η Αντιβασιλεία. Κι άκόμα κατόρθωσε να παραμερίσει στην άρχή το Μάουρερ και τον Έυδεκ κι άργότερα να τους διώξει και να τους άνικαταστήσει με τον Άβελ και Γκράινερ, που διατάχτηκαν από το βασιλιά της Βαυαρίας να είναι «εμπειθείς στο Άρμανσπεργκ», δηλαδή εκτελεστές των έντολών του Ντώκινς (βλ. Μέντελσον Βαρτόλδου, Ιστορία ελληνικής επανάστασεως, Β 695, 698).

Έτσι η πολιτική του Φόρειν όφφισ επικρατούσε πέρα για πέρα στα χρόνια της Αντιβασιλείας. Η Ελλάδα έπρεπε να είναι ένα κρατίδιο που να μής παίζει κανένα ρόλο στη μεσογειακή ιστορία. Τέτιες ήταν, όπως είδαμε, οι βασικές άπόψεις της έξωτερικής πολιτικής της Άγγλιας από την ήμέρα που αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την ελληνική ανεξαρτησία. Και για να μπορεί να είναι ήσυχη, έπρεπε να κηδεμονεύει το νεαρό ελληνικό κράτος και να μής το αφήσει ούτε στρατό να φτιάξει, ούτε ν' αναπτυχθεί οικονομικά και εκπολιτιστικά.

«Η Άγγλία είναι έμπορικόν κράτος και συνεπώς η πολιτική του κατ' όυσίαν είναι έμπορική πολιτική. Και όπως το έμπορικόν συμφέρον κάμνει τον καθένα δολογιστικόν και έξυθερική έτσι συμβαίνει και με τους άγγλους. Η άδυναμία του Όθωμανικού κράτους ασφαλίζει εις την βρετανικήν θαλασσίαν δύναμιν τα

αποκλειστικόν εμπόριον, ὄχι τόσο εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅσον πολὺ περισσότερον πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας... Τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν κράτος παρουσιάζεται οὕτω εἰς τὴν ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ τῆς πολὺ μακρὰν ἐπέπυον ἀγγλικὴν πολιτικὴν ὡς νῆος ἀντιζήλος. Μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶνε δυνατόν νὰ ἐξηγηθῆ ἡ συχνὰ τόσο ἀνιγματοῦδος συμπεριφορὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ διαρκὴς παρουσία τοῦ Ντιρκίνε ὡς ἀγγλοῦ διπλωμάτου ἐν Ἑλλάδι, τοῦ ὁποῦ ἡ προηγουμένη συμπεριφορὰ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν, τὴν Μαδρίτην καὶ ἀλλαχοῦ, ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀρκούντως γνωστὴ εἰς τὴν βρετανικὴν κυβέρνησιν καὶ ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς δὲν προάγει, οὔτε θέλει νὰ προάγει τὴν εὐημερίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ νεαροῦ (ἑλληνικοῦ) κράτους καὶ ὁ ὁποῖος πρὸς τοῦτους, ἂν καὶ προσέβαλε προσωπικῶς τὸν βασιλεῖα Ὁθωνα τὴν 1 Ἰουλίου 1831 καὶ μολονότι προσπαθεῖ ἀδιακόπως νὰ σπεύρῃ μόνον τὴν διχόνοιαν καὶ νὰ καταστρέψῃ οὕτω τὴν χώραν, μένει ἐν τούτοις εἰς τὴν χώραν ἐκείνην (Ἑλλάδα) διὰ νὰ τὴν καταστρέψῃ οὕτω τὸ δυνατόν ἀσφαλέστερον» (Μάουρσερ, Ὁ ἑλληνικὸς λαός, 1835, σ. 42-43. Βλ. καὶ Γουσταύου Ἐϊχταλ, Ἀναμνήσεις, στὴ συλλογὴ Δ. Βικέλα, Διαλέξεις ἸΑΘ 1893, σ. 272).

Τὴν ἴδια πολιτικὴ ἀκολουθήσεν ἡ Ἀγγλία καὶ τὸν καιρὸ πού ἐνγληκισθῆκεν ὁ Ὁθωνας. Μὰ στὰ χρόνια αὐτὰ οἱ συνθήκες ἄλλαξαν. Τὸ ἀγγλόφιλο κόμμα τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Σ. Τρικοῦπη δὲν ἦταν τόσο ἰσχυρὸ ὥστε νὰ μπορεῖ τὸ Φόρτεϊν ὄφφρις νὰ κηδεμονεύει μετὰ τοὺς Ἕλληνας πράκτορες τοῦ τῷ ἑλληνικῷ κράτος.

Τὸ γαλλικὸν κόμμα μετὰ τὸν Κωλέτη ἐπικεφαλῆς καὶ τὸ ρωσόφιλο μετὰ Μεταξᾶ, εἶχαν ἀνασυνταχθεῖ καὶ ἀσκοῦσαν μεγάλη ἐπιρροή, γιὰ εἶχαν μαζί τους τὶς λαϊκὰς μάζες. Τώρα ἡ Ἀγγλία δὲ μποροῦσε νὰ διορίζῃ καὶ νὰ παύει τὶς ἑλληνικὰς κυβερνήσεις, γιὰ μιὰ ὁρισμένη μάλιστα περίοδο τὸ γαλλικὸν κόμμα ἦταν πανίσχυρο καὶ ὁ Ὁθωνας ὑποχείριος στὸν Κωλέτη ὡς τὰ 1847.

Σ' ὄλη αὐτὴ τὴν περίοδο μέσα στὴν ἀρχουσα τάξη τῆς Μ. Βρετανίας ἐπικρατοῦσαν ὁ μισελληνισμός. Οἱ τὸρρυδες μιλοῦσαν μετὰ τὸ πιδ περιφρονητικὰ λόγια γιὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶδειχναν τὴν πιδ μεγάλου συμπαθεία στὸς τούρκους. Ὁ φιλοτουρκισμὸς τοῦ Πίττ ἐφαρμόζονταν κατὰ γράμμα. Γι' αὐτὸ μέσα στὴν ἀγγλικὴ αὐλή, ἀκούονταν οἱ χιμρότερες βρισιὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδας: «Οἱ Ἕλληνας εἶνε ψεύτες καὶ ληστές, δὲν ἀξίζει νὰ ἀσχολοῦμεθα μετὰ αὐτούς», ἔγραφε στίς 14 Μάρτη 1837 ἡ ὕστερα βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας πριγκίπισσα Ἀλεξάνδρα (βλ. Γ. Φιλαρέτου, Ἱστορικὴ πλαστογραφία, στὴν ἐφημερίδα «Ν. Βῆμα» 30 Ἀπριλίου 1905).

Στὰ χρόνια αὐτὰ ἡ Ἀγγλία ἀντιμετώπιζε στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μεσόγειο ὄχι μόνο τὴ ρωσικὴ ἐπιρροή, ἀλλὰ καὶ τὴ γαλλικὴ καὶ τὴν αὐστριακὴ. Ἡ Αὐστρία ἦταν μεγάλη αὐτοκρατορία καὶ εἶχε κι αὐτὴ βλέψεις νὰ κατέβει στὸ Αἴγαο καὶ νὰ καταλάβῃ μιὰ μέρη τῆς Σαλονικῆς. Γι' αὐτὸ ὁ ρυθμιστὴς τῆς αὐστριακῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς Μέτερνιχ, πού τόσο κατάρτεξε τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, εἶδειχνε τόρρη μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδας καὶ προσπαθοῦσε ὄχι μόνο νὰ κρατεῖ σὲ ἀντίθεση τὴ ρωσικὴ καὶ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργεῖ κάθε τόσο ζητήματα γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κερδίζει ἀπὸ τὴ «φιλία» τοῦ πρὸς τοὺς τούρκους ὁρισμένα ἀνταλλάγματα.

Ἐκινώντας ἀπὸ τὴ βυτικὴ αὐτὴ ἀρχὴ προσπάθησε νὰ καταστήσει τὸν Ὁθωνα ὄργανό του καὶ ὡς ἓνα σημεῖο τὸ πέτυχε.

Αὐτὸ ἐξαγγρίωσε τὸ Φόρτεϊν ὄφφρις καὶ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς στὴν Ἀθήνα, ὁ διαβόητος Λάιονς, μιὰ μέρη—βρισκόμαστε στὸ 1841—θυμωμένος εἶπε ὄρθα κοφτὰ στὸν πρεσβευτὴ τῆς Αὐστρίας Πρόκος Ὁστεν.

«Ἑλλάδα πραγματικὰ ἀνεξάρτητη εἶναι κάτι παράλογο. Ἡ Ἑλλάδα εἶνε ἢ ρωσικὴ ἢ ἀγγλικὴ καὶ ἐπειδὴ δὲ μπορεῖ νὰ εἶνε ρωσικὴ πρέπει νὰ εἶνε ἀγγλικὴ...» (Une Grèce véritablement indépendante est une absurdité. La Grèce est russe ou elle est anglaise; et puisque elle ne doit pas être russe, il faut qu'elle soit anglaise...) (βλ. Καρολίδης, Σύγχρονος Ἱστορία τῶν ἑλλήνων, Β 387).

Μιλώντας τέτεια ὀμὴ γλώσσα ὁ Λάιονς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἤθελε νὰ δείξει στὸν αὐστριακὸ πρεσβευτὴ πὼς ἀθελά του ἐργαζόταν γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοῦ θυμίζε τὴν πατροπαράδοτη μεσογειακὴ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, πού ἤθελε τὴν Ἑλλάδα προτεκτοράτο ἀγγλικό. Μὰ οἱ ἀντιθέσεις τῶν τότε μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν ἐνοοῦσαν τὴν ἀγγλικὴ διπλωματία ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ τὰ σχέδιά της.

Μὴ μπορώντας λοιπὸν ἡ Ἀγγλία νὰ πιέσει τὶς ἑλληνικὰς κυβερνήσεις, μιὰ πού εἶχαν πίσω τους τὴν ὑποστήριξη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐφάρμοσε ἄλλα ἐκβιαστικὰ μέτρα γιὰ νὰ φέρνει ἐμπόδια στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας καὶ νὰ σταματήσῃ κάθε ἐκπολιτιστικὴ ἐνέργεια. Ζητοῦτε κάθε τόσο τοὺς τόκους καὶ τὸ χρεωλύσιο ἀπὸ τὸ δάνειο τῶν 60 ἑκατομμυρίων πού εἶχε δώσει στὴν Ἑλλάδα ὅταν ἤρθε ὁ Ὁθωνας.

«Τὸ δάσειον ἐκεῖνο ἐχρησίμευεν ἐκάστοτε εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὡς ὄπλον ἐναντίον τοῦ βασιλέως Ὀθωνος (διάβαζε Ἑλλάδος) καὶ τῶν ὑπουργῶν του. Ὅσοκις οἱ ἐν Ἀνζίνῳ ἦσαν δυσηρεστετημένοι διὰ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ὁσάκις ἐν Ἀθήναις ἐκυβερνῶν πρόσωπα ἀπαρέκκοντα αὐτοῖς, ὁ πρεσβευτὴς τῆς βασιλείας (τῆς Ἀγγλίας) ἐνεφανίζετο πρὸ τῶν ἑλλήνων ὑπουργῶν ἵνα ὑποστηρίξῃ τὰ καταπατούμενα εἶπεν δικαιώματα τῶν πιστωτῶν (ἄγγλων) τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅτε δὲ τὸν Ἀβερδην διαδέξατο ὁ Πάλμερστον, ὁ χειρίστες τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ὀθωνος (διάβαζε Ἑλλάδος), τὸ ζήτημα τοῦ δανείου ἐξηκολοιθεῖ νὰ εἶνε μᾶλλον ὄπλον κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἢν ὑπεστήριζεν ἀλλ' οὐχὶ ἀνευ δυσχερειῶν ἢ γαλλικῆς κυβερνήσεως... Ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Πάλμερστον διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων περιέγραφοι τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν, ἔδριζον τὸ ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον... καὶ συνεθεύλευον τὴν (ἀγγλικὴν) κυβέρνησιν νὰ λαβῇ αὐτῆρά μέρτα ὅπως ἐξασφαλίσαι τὰ συμφέροντα τῶν ἄγγλων πιστωτῶν... Ὁ λόρδος Ἀβερδην διὰ διακοινώσεως αὐτοῦ, ἡμερομηνίας 23 Μαρτίου 1845, ὑπεδείκνυε ρητῶς εἰς τὸ ὑπουργεῖον Κωλέττου ὅτι εἰ μὴ ἐξέπληροῦτο αἱ περὶ καταβολῆς τοῦ τόκου δοθεῖσαι πρότερον ἡμερῶν σχέσεις... ἤθελον ἀναγκασθῆ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖνα μέτρα δι' ὧν μόνον ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ τῶν συμφερόντων αὐτῆς ἐξασφάλισις...» (Κυριακίδης, Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, Α 536 παρ).

Μιά πού ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔπαιρνε φανερά ἐχθρική στάση ἀπέναντι ἐπὶ τὴν χώρα μας, ζητοῦσε εὐκαιρία, ἢ κάποια ἀφορμή, γιὰ νὰ ἐπέμβῃ ἐπὶ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ τὴν ταπεινώσει. Μὴ μπορόντας ὅμως νὰ βρεῖ τέτια ἀφορμή, ἔβαλε τὸν τούρκο πρεσβευτὴ ἐπὶ τὴν Ἀθήνα Μουσοῦρο νὰ φερθεῖ ἄπρεια ἐπὶ τὸν Ὀθωνα γιὰ νὰ δημιουργηθῆ ἐπεισόδιο ἀποβλέποντας νὰ τὸ ἐκμεταλλεῖται ἐπὶ βάρους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Μουσοῦρος, πού ἦταν ὄργανό τοῦ ἀγγλοῦ συναδέλφου τοῦ Λάϊονος, δημιούργησε τὸ ἐπεισόδιο πὼς ἤθελαν οἱ ἄγγλοι καὶ τὰ πράγματα ἐφτάσαν ἐπὶ διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

«Ὁ Μουσοῦρος ἐξηρεθίζετο διαρκῶς ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ Λάϊονος, ὁθοῦντος ἐκάστοτε αὐτὸν εἰς τὴν πρόκλησιν ζητημάτων· φυσικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ φανῆ μὴ ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ καθὼ ἀντιπρόσωπος, τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἐπίδρασιν αὐτοῦ (τοῦ Λάϊονος, διστέλευσαν πολιτευόμενοι τινες τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου ἐλαφρὰ τῆ καρδία, ἀνύποπτοι εἶναι οὖντες περὶ τῶν ἐχθρικών πρὸς τὴν Ἑλλάδα προθέσεων τῶν ἄγγλων» (Κυριακίδης, Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, Α 552).

Ὅταν λοιπὸν ὁ Ὀθωνας μὲ τὴν σειρά του ἐπὶ τὸ χορὸ πού γινόταν ἐπὶ τὸ παλάτι (13 τοῦ Γενάρη 1841) πρόσβαλε τὸν τούρκο πρεσβευτὴ, ὁ

Λάϊονος εἶπε ἐπὶ Μουσοῦρο νὰ φύγῃ ἀμέσως ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ νὰ διαμαρτυρηθῆ μὲ αὐστηρὴ νότια. Αὐτὸ κ' ἐγινε. Τὰ πράγματα πῆραν τέτια τροπὴ πού ἀπηλοῦσαν πόλεμος. Τὸ Φόρβιν ὄφρις πίστευε τὸ σουλτάνο νὰ φανεῖ ἀνένδοτος καὶ ὁ Λάϊονος κἀθε μέρτα μὲ τὴς διακοινώσεις του ἐπὶ ὑπουργεῖο τῶν ἐξωτερικῶν ζητοῦσε νὰ πληρωθοῦν οἱ τόκοι τοῦ δανείου καὶ ἔκανε δριμύστες παρατηρήσεις γιὰ τὴν στάση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τὸ ζήτημα τοῦ Μουσοῦρου (βλ. τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα ἐπὶ τὴν συλλογὴ «Τὰ κατὰ Μουσοῦρον ἢ Ἑλληνοτουρκικὴ διαφορά»). Στὴν περίοδο αὐτὴ ὁ Λάϊονος εἶχε γίνῃ οὐσιαστικὸς κατὰσκοπος τῶν τούρκων.

«Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπιζητοῦσα τὴν πῶσιν (τοῦ γαλλοφίλου) Κωλέττη κατήγγειλε εἰς τὴν Πύλῃν (=τουρκικὴ κυβέρνησις) τὰ διανοήματα καὶ τὰ κινήματα αὐτοῦ ἵνα εὕρισκει ἀφορμὰς ἐπεμβάσεων, προκαλῆ διεξόδους καὶ ἀνακόπῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ, ἢ δὲ Πύλην ἔχουσα ταυτότητα συμφερόντων πρὸς τὸ τῆς Ἀγγλίας ἐνδεμίαν ἀφορμὴν ἀπέλειπε παραπόνων καὶ διαμαρτυριῶν (Γ. Φιλαρέτου, Βενουκρατία ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1897, σ. 96).

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὅμως χρησιμοποίησε καὶ ἄλλο μέσο. Ἐβαλε τοὺς πρᾶκτορες τῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ ὀργανώσουν ἐπὶ τῆς Μιά τέτια ἐπὶ τῆς Γενάρη τοῦ 1847 ἐπὶ τὴν Δουκίαν Ροῦμελη γιὰ νὰ ρίξῃ τὴν γαλλόφιλη κυβέρνησις καὶ νὰ φέρῃ ἐπὶ τὸ πρᾶγμα τὸ ἀγγλόφιλο κόμμα τοῦ Μαυροκορδάτου - Τρικούπη. Ὁ Λάϊονος μείραζε λίρες δεξιά καὶ ἀριστερὰ καὶ ἐνθάρρυνε ἀκόμα καὶ τὰ κακοποιὰ στοιχεία. Γιὰ κάμποσον καιρὸ σημειώθηκαν ἐπὶ πῶς πολλὰς ἐπαρχίαις ἀνταρσίες καὶ ἐπὶ στασιαστικὰς εὕρισκαν τὴ φανερὴ καὶ κρυφὴ ὑποστήριξη τῶν ἄγγλων. Ἀγγλικά πλοῖα τοὺς παραλάβαιναν καὶ τοὺς μεταφέρανε ἐπὶ τὴν Ἑφτάνησα. Τὸ στασιαστικὸ πνεῦμα εἶχε καταστήσει τῆς μὸδας ἐξαιτίας πῶς ἡ ἀγγλικὴ πρεσβεῖα ἐκμεταλλεύονταν τὴς τοπικὰς δυσχερείαις, τὴν φτώχεια καὶ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι μὲ ὅλα τὰ μέσα προπαγάνδῃς τὴν ἀνταρσία γιὰ νὰ φέρῃ ἐπὶ ἀδιέξοδο τὴν κυβέρνησις καὶ κυρίως γιὰ νὰ δημιουργηθῆ τοὺς κατὰλληλους ἔρους γιὰ νὰ ἐπέμβῃ ἐπὶ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας ταπεινώνοντας τὴς ἀντιαγγλικὰς κομματικὰς παρατάξεις. Σύμφωνα μὲ τὰ καταστρωμένα αὐτὰ σχέδια ὑποστηρίχθηκε καὶ ὁ λοχαγὸς Μερντιντῆς ἐπὶ τὴν Πάτρα ὄχι μόνον νὰ στασιασῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ληστεύῃ τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς τράπεζας καὶ νὰ πάρῃ 125 χιλ. δραχμὰς καὶ ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο ἄλλες 90 χιλιάδες. Κ' ἐπειδὴ τὸ

κίνημα απέτυχε αγγλικό πολεμικό παρέλαβε το Μερκεντίτχ και τον έφερε στη Μάλτα.

Εφαρμόζοντας μια τέτοια πολιτική ή αγγλική κυβέρνηση ήταν επόμενο να δημιουργήσει ανωμαλίες στην Ελλάδα και να κατορθώσει να ρίξει από την εξουσία το γαλλόφιλο υπουργείο και να σχηματιστεί για μια μικρή περίοδο αγγλόδουλη ελληνική κυβέρνηση. Μά για να πετύχουν τα σχέδια του Φόρρεϊν όφφισ, ο άγγλος πρεσβευτής ζήτησε να διαλυθεί η Βουλή και να γίνουν νέες εκλογές ελπίζοντας με τη βία να πλειοψηφήσουν οι αγγλόδουλοι. Αυτό όμως δεν έγινε δεκτό από τον Όθωνα και σχηματίστηκε νέο υπουργείο με πρωθυπουργό το Γ. Κουντουριώτη. Τότε ο Πάλμερστον έγινε πύρ και μανία και αποκάλυψε το ελληνικό καθεστώς μέσα στη Βουλή των λόρδων (Απρίλης 1846) «σύστημα βίας, διαφθοράς και παρανομίας». Παράλληλα όμως οργάνωσαν η αγγλική πρεσβεία και άλλη στάση στην Υπάτη. Η κατάσταση λοιπόν ήταν πολύ ανώμαλη στα χρόνια αυτά με τις ραδιουργίες και τις ξετσιπωτές επεμβάσεις των άγγλων. Και ναί μὲν ο Λάιους αντικαταστάθηκε το καλοκαίρι του 1849, αλλά η πολιτική του Φόρρεϊν όφφισ δεν άλλαξε καθόλου. Ίσα ίσα που ο κατατρεγμός της Ελλάδας έγινε πιο έντονος. Κι όταν ακόμα πέθανε ο γαλλόφιλος Κωλέτης (1847), οι άγγλοι ήθελαν σώνει και καλά να διορίζουν και να παύουν τους υπουργούς στην Ελλάδα.

Έτσι μια που η ελληνoturκική διαφραά από το έπεισόδιο Μουσούρου - Όθωνα κανονίστηκε με την επέμβαση της Γαλλίας και της Ρωσίας, η Αγγλία ζητούσε νέα άφορμή για να ταπεινώσει και εξευτελίσει την Ελλάδα, ενώ στα Έφτάνησα εφαρμόζε την πιο άμη τρομοκρατία, εξαιτίας που έγιναν μεγάλες έθνικασαπελευθερωτικές εξεγέρσεις ενάντια στην αγγλική κατοχή.

Η άφορμή που γύρευε η Αγγλία παρουσιάστηκε. Το Πάσχα του 1847 κατοποιήθηκε στην Αθήνα ο έβραϊος Πατσιφικός, που είχε αγγλική ύπηροσύνη. Βαλμένος από την αγγλική πρεσβεία γύρεψε άπεζημίωση 887 χιλιάδες δραχμές για τα έπιπλα που του έκαψαν. Επίσης και ο άγγλος δημοσιογράφος Φίνλεϋ ζητούσε μεγάλη άποζημίωση για ένα οικόπεδο που είχε στο μέρος που έγινε η βσιλικός κήπος. Μά ο κυριότερος λόγος ήταν η από χρόνια έπιμονή της αγγλικής κυβέρνησης να κάνει κατοχή σε δυο μικρά νησάκια, Λαφονήσι και Σαπιέντζα, που βρί-

σκονται απέξω από το Λακωνικό κόλπο και είναι άκατοίχτα. Ήθελε να τα κάνει βάσεις με άπώτερο σκοπό να βάλει μια μέρα πόδι στο Μωριά.

Η ελληνική κυβέρνηση αντιτάχθηκε στις παράλογες αυτές απαιτήσεις της αγγλικής κυβέρνησης και δεν έγνωσε να υποχωρήσει. Οι λαϊκές μάζες είχαν έξεγερθεί και μόνον οι αγγλόφιλοι έτριβαν τα χέρια τους. Το Φόρρεϊν όφφισ φυσικά δίσταζε να πάρει έξαρχής έκβιαστικά και καταστρεπτικά μέτρα ενάντια στην μικρή Ελλάδα. Η Εύρώπη βρισκόταν τότε σε επαναστατικό όργανο για αυτό περίμενε να καλμάρει το επαναστατικό κίνημα στην Εύρώπη και να τσακιστούν οι επαναστατικές δυνάμεις για να επέμβει στην Ελλάδα, αν φυσικά το επέτρεπε η διεθνής κατάσταση.

Ο Πάλμερστον, με τις άλλεπάλληλες διακοινώσεις του στην ελληνική κυβέρνηση, έτριζε τα δόντια αλλά και δε βιάζονταν να δράσει. Αυτό το έκανε μόνο στο τέλος του 1849, όταν στάθμισε καλά τα πράγματα και ήταν βέβαιος πως ούτε η Γαλλία, ούτε η Αύστρια, ούτε ο τσάρος θα τον ένοχλούσαν εξαιτίας που ήταν άποροφημένοι από τις ανωμαλίες που είχε δημιουργήσει στην Εύρώπη ή επαναστατική θύελλα του 1848. Διέταξε λοιπόν τον άγγλο στόλαρχο της μεσογειακής αγγλικής μοίρας Πάρκερ να έρθει στον Πειραιά και να ζητήσει τελεσιγραφικά, μέσα σε 24 ώρες, να γίνουν δεκτές οι αγγλικές αξιώσεις. Επίσης ο άγγλος πρεσβευτής Ουάις έγινε τότε θρασύς, αλλά η ελληνική κυβέρνηση δεν υποχώρησε. Έτσι άρχισεν ο αγγλικός άποκλεισμός που βάσταζε τέσσερες μήνες. Χιλιάδες πέθαναν από την πείνα γιατί σταμάτησε κάθε εισαγωγή και έμπορική κίνηση και δεν υπήρχε ούτε δράμι ψωμί σε πολλές έπαρχίες.

«Ένας μέγας στόλος—γράφει ο αγωνιστής Μακρυγιάννης—των σκύλων (άγγλων) μάς έχουν μπλόκον, όποϋνα περίπου επί τρεις μήνες και μάς πήραν όλα τα καράβια και μάς κατακερμάτισαν όλο το έμπόριο και τζαλαπάτησαν την σημαίαν μας και πεθαίνουν της πείνας οι άνθρωποι των νησιών και εκείνοι όποϋχουν τα καράβια τους γκιζερουν στους δρόμους και κλαίνε με μαύρα δάκρια» (Α πο μνη μ ο ν ε υ μ α τ α, Β. σ. 4-5).

Και ποιος ξαίρει πόσον καιρό ο Πάρκερ θα καταπίεζε τον ελληνικό λαό, αν δεν έπεμβαίνανε οι γάλλοι και οι ρώσοι για ν' αναγκάσουν τους άγγλους να λύσουν τον άποκλεισμό. Έννοείται πως η ελληνική

κυβέρνηση, θέλοντας και μή, μπροστά στην όμη βία, πλήρωσε στην Αγγλία 330.000 δραχμές αποζημίωση, ενώ αργότερα η ανάκριση απόδειξε πως η ζημιά που έγινε στον Πατριάρχη δεν ξεπερνούσε τις 3.700 δραχμές.

Δεν πέρασαν ούτε τρία χρόνια και η Αγγλία, που κατάτρεξε τις εθνικές διεκδικήσεις του ελληνικού λαού στην Ήπειρο και Θεσσαλία, ενεργεί μαζί με τη Γαλλία νέον αποκλεισμό στα 1854 για να εμποδίσει στην Ελλάδα να βοηθήσει τις επαναστατικές δυνάμεις του αλύτρωτου ελληνισμού. Η αγγλογαλλική κατοχή κρατάει τρία χρόνια και ο Μαυροκορδάτος σχημάτισε κάτω από τις κατάρτες του ελληνικού λαού αγγλόφιλη κυβέρνηση, το υπουργείο κατοχής, όπως ονομάστηκε. Ο Άγγλος πρεσβευτής στην Πόλη έλεγε τότε στο Ν. Δραγούμη:

«Πώς του Όθωνα να ήσυχάσει γιατί ζητώντας να υποσκάψει το θρόνο του σουλτάνου, σκάφει το δικό του λάκκο» (Α ν α μ ν ή σ ε ι ς Β, 27).

Στο άναμεταξύ ο κριμαϊκός πόλεμος 1854 - 1855 εξ αιτίας που η τσαρική Ρωσία ήταν ένα καθυστερημένο κράτος, έδωσε τη νίκη στους αγγλογάλλους και η συνθήκη του Παρισιού (1856) υποδουλώνει οικονομικά την Τουρκία στους Άγγλους που αναλαβαίνουν στα φανερά πιά να εμποδίσουν κάθε εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα των σκλαβομένων λαών της Βαλκανικής και να υπερασπίσουν και με τα όπλα την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Μά για να πραγματοποιήσουν τα σχέδιά τους αυτά οι Άγγλοι τόρρυδες έπρεπε να εκθρονίσουν τον Όθωνα που ήταν τότε όργανο της Γαλλίας, τότε του τσάρου και τότε της αυστριακής πολιτικής και ο εκπρόσωπος του τυχοδιωκτικού μεγαλοϊδεατισμού. Το Φόρεϊν όφφισ έβαλε για σκοπό της εξωτερικής πολιτικής του στην Ελλάδα να εξουδετερώσει κάθε άλλη πολιτική — γαλλική και ρωσική — και να δημιουργήσει ισχυρή αγγλόφιλη παράταξη. Μά για να το καταφέρει αυτό έπρεπε να παίξει ο Άγγλος πρεσβευτής ένα διπρόσωπο παιχνίδι. Να κάνει το φίλο του Όθωνα από τη μια μεριά και από την άλλη να ενισχύει στα κρυφά τα δημοκρατικά στοιχεία, που ετοίμαζαν πανελλήνια εξέγερση κατά του αυταρχισμού της αλλής. Έστειλε μάλιστα στην Ελλάδα με έκτακτη αποστολή τον Έλλιοτ που είχε διακριθεί «για εκθρονίσεις βασιλέων» και ζήτησε να σχηματισθεί άλλο υπουργείο και να... εφαρμοσθεί το σύνταγμα. Ο Όθων υποχώρησε μόνο στο πρώτο αίτημα και

ανάμεσα στο Γενναίο Κολοκοτρώνη να σχηματίσει το νέο υπουργείο (26 Μάη 1862).

Από τότε όμως άρχισαν νέες επεμβάσεις. Ο Έλλιοτ γύρισε στην Αγγλία και νέος πρεσβευτής διορίστηκε ο Σικάρλετ, που μόλις ήρθε στην Αθήνα κατηγορηματικά δήλωσε στην ελληνική κυβέρνηση πως «κάθε αντιτουρκική πολιτική θα έχει σαν συνέπεια να παρθούν δραστικά μέτρα κατά της δυναστείας και της Ελλάδας». Η διακοίνωση αυτή, δόθηκε στις 4 Αδγούστου 1862 και στις 20 του ίδιου μήνα επιδόθηκε νέα με αυστηρότερο ύφος.

Η τύχη του Όθωνα είχε πιά κριθεί. Η αγγλική κυβέρνηση εκμεταλλεύτηκε άριστοτεχνικά την αντιοθωνική εξέγερση και τα δημοκρατικά φρονήματα του ελληνικού λαού για να δημιουργήσει αγγλόφιλο κόμμα στην Ελλάδα, δίνοντας υποσχέσεις και εξαγοράζοντας συνειδήσεις.

Κι αυτός ο Άλ. Μαυροκορδάτος, που στάθηκε σ' όλη του τη ζωή ο πιο φανατικός αγγλόφιλος, βλέποντας τις καταστροφές που έφερε στην Ελλάδα η αγγλική πολιτική, αναγνώριζε το λάθος του στα γεραιά του.

«...Η Άγλία προς ήν έκλινε ο Μαυροκορδάτος, γράφει ο ιστορικός Κυριακίδης, πάντοτε έδειχθη έχθρός του μεγαλείου του ελληνισμού περί τα τέλη δε του όιου του ο πολιτικός εκείνος άνήρ κατανοήσας την αλήθειαν ταύτην, πανταλώς άπεγοητεύθη εκ της αγγλικής πολιτικής, ουδ' ήθελε ν' αποκαλήται ήγέτης αγγλιζούσης μερίδος και συνεχώς εν τη αίθούση αυτού επανελάμβανε προς τους ζωηροτέρους των πολιτικών του φίλων: δέν γνωρίζετε τους ξένους (Άγγλους), δέν τους γνωρίζετε» (Ν υ ρ ι α κ ή θ η, Ιστορία συγχρόνου ελληνισμού, Α 526).

Τέτια ήταν σε μεγάλη συντομία ή πολιτική των Άγγλων απέναντι στην Ελλάδα τα τριάντα πρώτα χρόνια της εθνικής της ανεξαρτησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ ΚΑΙ Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ὡς τὰ 1850 πάνω - κάτω ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ τῶν ἐπτὰ νησιῶν τοῦ Ἴονίου πελάγους δὲν εἶχε προκαλέσει ἐκδηλῆ τὴν ἀντίδραση τῆς Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, ποὺ ἦταν οἱ μεγαλύτερες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ἀκούονταν μόνον κάθε τόσο διαμαρτυρίες ἀπὸ τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν τρομοκρατία ποὺ ἐφάρμοζε ἡ Ἀγγλία στὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ νησιά, πνίγοντας στὸ αἷμα κάθε ἐθνικοαπελευθερωτικὴ κίνηση καὶ ἐξέγερση.

Στὰ 1855 ὁμως τὰ πράγματα ἄλλαξαν γιὰτὶ ὁ ἄγγλος ἀρμοστής Γιούγκ μὲ ὑπόμνημά του πρότεινε τὰ πέντε νησιά νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὰ ποὺ ὁ πληθυσμὸς ἐξεγείρονταν καὶ δημιουργοῦσε κάθε τόσο ζητήματα στὴν Ἀγγλία, ἡ Κέρκυρα καὶ οἱ Παξοὶ νὰ γίνουιν ἀγγλικὲς ἀποικίαι σὺν τῇ Μάλτᾳ κ' ἔτσι οἱ ἄγγλοι νὰ κλείσουν γιὰ πάντα στοὺς ξένους στόλους τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα. Τὸ ὑπόμνημα αὐτό, ἂν καὶ ἐμπιστευτικὸ, ἀποκαλύφθηκε καὶ δημιουργήθηκε μεγάλο διπλωματικὸ σκάνδαλο ἐπειδὴ ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ τῶν Ἐφτανήσων, σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Παρισιῦ (5 τοῦ Νοέμβρη 1815), ἦταν προσωρινή. Ἡ Αὐστρία διαμαρτυρήθηκε μὲ τὸν πιὸ ἐντονο τρόπο, τὸ ἴδιο καὶ ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία, μὰ ποὺ ξεσκηπάστηκαν οἱ προθέσεις τῆς Ἀγγλίας. Γι' αὐτὸ στάλθηκε στὰ Ἐφτάνησα ὁ Γλάδστων (Ν)βρης 1858) νὰ μελετήσει τὴν κατάσταση καὶ προτείνει νέες λύσεις, ποὺ θὰ ἱκανοποιούσαν τὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις. Στὸ βῆθος ὁμως ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γλάδστωνᾶ ἦταν ἕνας διπλωματικὸς ἐλιγμὸς γιὰ νὰ ξεχασθεῖ ἡ ἐντύπωση ποὺ προκάλεσε τὸ ὑπόμνημα τοῦ Γιούγκ.

Ἐπειδὴ ὁμως στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα τὰ δυὸ κόμματα, τὸ γαλλόφιλο καὶ τὸ ρωσόφιλο, ἐπηρέαζαν τὴν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ καὶ στοὺς

ἑλλητες τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπιαγγλικὸ πνεῦμα, τὸ Φόρειν ὄφφιν μὲ τοὺς πράκτορες του διάδοσε πῶς ἡ Ἀγγλία δὲ σκοπεῖ νὰ κρατήσει γιὰ πάντα τὰ Ἐφτάνησα, ἀλλὰ θὰ ἰδρῶσει μὲ βασιλεῖα τὸν ἀγγλο πρίγκιπα Ἀλφρέδο, ἕνα δεῦτερο ἑλληνικὸ κρατῖδιο στὸ Ἴόνιο πέλαγος, ὅπου θὰ προσαρτηθοῦν ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κρήτη.

Ρίχνοντας τὸ δόλωμα αὐτὸ εἰς πράκτορες τῆς Ἀγγλίας ἀποβλέπανε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ νὰ καλμάρουν τὸν ἐπαναστατικὸν ἀναβρασμὸ τοῦ ἐφτανησιώτικου λαοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ν' ἀντιδράσουν στὴ βαλκανικὴ καὶ μεσογειακὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας, ποὺ εὕρισκε ἀπὶχρησὴ στὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ρωμιῶν τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ καὶ παράλληλα νὰ δημιουργήσουν ἀγεφύρωτες ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς.

Τὸ δόλωμα ὁμως δὲν ἔπιασε· στὰ Ἐφτάνησα τὸ ἐθνικοαπελευθερωτικὸ κίνημα ὀλοεῖα φούντωνε, ἐνῶ στὴν Κρήτη, Ἡπειρο καὶ Θεσσαλία λίγοι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν στὶς τέτοιες διαδόσεις. Γι' αὐτὸ στὰ 1861 ὁ Πάλεμπερτων πρότεινε στὸ Σπ. Τρικοῦπη πῶς εἶνε πρόθυμος νὰ παρχωρήσει τὰ Ἐφτάνησα στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ ρητὸν ὅρι :

«νὰ ὑποσχεθεῖ κατηγορηματικὰ ἡ ἑλληνικὴ κυβερνηση καὶ ν' ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴν ἐνοχλήσει στὸ μέλλον οὔτε φανερὰ οὔτε κρυφὰ τὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία» (Ν. Αραγούμη, Ἀναμνήσεις, ἐκδ. Α, 386· Μελετοπούλου, Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐν Ἑλλάδι, 18:8, σ. 131· Κυριακίδη, Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, Β 299 καὶ Π. Χιώτη Ἱστορία Ἴονίου κράτους, Β 563).

Ἄμα ὁμως ἀπότυχε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνηση ν' ἀποσπάσει μιὰ τέτια κατηγορηματικὴ ὑπόσχεση, ἐργάστηκε ὅπως εἶδαμε γιὰ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὄθωνα. Κι ὅταν τὸ πέτυχε, φανερὰ πιά ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς στὴν Ἀθήνα προπαγάνδισε τὴν ἰδέα νὰ ἐκλεγεῖ ὁ ἄγγλος πρίγκιπας Ἀλφρέδος βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἀγγλόφιλοι μάλιστα ἐργάσασαν καὶ συλλαλητήριον στὶς ἀρχὲς τοῦ Νοέμβρη 1862, ὅπου μίλησε καὶ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς (βλ. Ἀ θ η ν α, 14 Νοέμβρη 1862). Ἔτσι δημιουργήθηκε μεγάλο ἀγγλόφιλο ρεῦμα καὶ ἡ δημοκρατικὴ κίνηση, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1855 καὶ εἶχε φτάσει στὸ κατακόρυφόν της μέσα στὰ χρόνια 1860 - 1862 μὲ τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ Ἀναπλιῦ, Σύρας, Κίθιου, Τρίπλης, Ἄργους, Βόνιτζας κλπ., ἀνακόπηκε. Ἐνα παλιὸ φυλλάδιον μάλιστα, ποὺ τὸ εἶχε στὸ ἀρχεῖο του ὁ στρατηγὸς Παπούλας, εἶδινε τὴν πλη-

ρηγορία πώς ο Θεόδωρος Γρίβας, που επαναστάτησε στο τέλος του Σεπτεμβρίου 1862 τή δυτική Ρούμελη και ήταν αποφασισμένος να κηρύξει τή δημοκρατία, δηλητηριάστηκε από κάποιον άγγλο απεσταλμένο, που τον επισκέφθηκε στις παραμονές που ετοιμάζονταν να βαδίσει με τους επαναστάτες του κατά τής Αττικής. Μόνον έτσι εξηγείται ο ξαφνικός θάνατος του στρατηγού Γρίβα που ήταν το πρόσωπο που συγκέντρωνε τήν αϊγλή και το κύρος για να μπει επικεφαλής των δημοκρατικών.

Μία όμως που ο Γρίβας πέθανε και ο Δ. Βούλγαρης πρόδωσε τήν επανάσταση, όχι μόνο διασπάστηκε ή δημοκρατική παράταξη, αλλά ή άγγλική πρεσβεία τής Αθήνας έκανε το πόν για να νοθεύσει τὰ δημοκρατικά φρονήματα του έλληνικού λαού και παρουσιάσει τήν Αγγλία σαν τήν πραγματική προστάτιδα τής Ελλάδας, αρκει να εκλέγονταν ο πρίγκιπας Αλφρέδος βασιλιάς τής Ελλάδας. Είνε αλήθεια πώς ο λαός πίστεψε στις υποσχέσεις που έδιναν οι άγγλοι πράκτορες και στο δημοψήφισμα που έγινε έδωσε τήν ψήφο του στον Αλφρέδο, αλλά ή Γαλλία και ή Ρωσία αντίδρασαν και έτσι ή άγγλική κυβέρνηση αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Οι τρεις δυνάμεις ύστερα από πολλές διαπραγματεύσεις προτείνανε στο τέλος για βασιλιά τής Ελλάδας το νεαρό πρίγκιπα τής Δανίας Γεώργιο Γλύξμπουργκ.

Εκείνο όμως που έχει σημασία είναι τούτο: κατά κοινή όμολογία, ή Αγγλία προτεινοντας στην αρχή το δικό της πρίγκιπα Αλφρέδο για βασιλιά τής Ελλάδας ήθελε «να έχει στην Ελλάδα άγγλο άρμοστή που να παίρνει οδηγίες από το Λονδίνο» (βλ. Κυριακίδη, Ιστορία συγχρόνου έλληνισμού, Β 209).

Εξέλλου ή τέτια πρόθεση τής άγγλικής πολιτικής φαίνεται καθαρά και από το υπόμνημα που υπόβαλε, μόλις διώχτηκε ο Όθωνας, στην προσωρινή έλληνική κυβέρνηση ο άγγλος πρεσβευτής Έλλιοτ. Σ' αυτό κατηγορηματικά τονίζεται ότι: α) ή έλληνική κυβέρνηση στο μέλλον πρέπει να μὴν ενεργήσει καμμιά επιθετική πράξη κατά τής Τουρκίας και β) ότι ο νέος βασιλιάς πρέπει να μὴν είναι από κείνους που θα εδνοούν επαναστατικά κινήματα κατά τής Τουρκίας. Αν γίνουν άποδεκτές οι υποδείξεις αυτές τότε ή άγγλική κυβέρνηση είναι πρόθυμη να παραχωρήσει τὰ Εφτάνησα στην Ελλάδα (βλ. «Χρόνον των Αθηνών», αριθ. 360, Μάρτης 1886 και Κυριακίδη, Ιστορία συγχρόνου έλληνισμού, Β 209).

Όταν πάλι ματαιώθηκε ή εκλογή του Αλφρέδου, έγινε πρόταση, στο δούκα του Κοβούργου να δεχτεί το έλληνικό στέμμα, αλλά και αυτός άρνήθηκε γιατί ή άγγλική κυβέρνηση που του έκανε τήν πρόταση, «ήθελε να τον έχει τοποτηρητή τής» (βλ. Απομνημονεύματα του Έρνέστου Κοβούργου στη «Νέα ήμέρα Τεργέστης» αριθ. 784 (1772) τής 4)21 του Δεκέμβρη 1889).

Απ' όλα αυτά στην Έθνοσυνέλευση του 1863 ακούστηκαν έντονες διαμαρτυρίες για τή σκανδαλώδη ανάμιξη τής Αγγλίας στα έσωτερικά τής Ελλάδας. Στη συνεδρίαση τής 20 Φλεβάρη (1863), ο βουλευτής Σχινός μαζί με άλλα τόνισε: «ή Αγγλία θέλει να μὰς επιβάλει βασιλέα τής άρεσκείας τής. Μὰς λέγει εκλέξατε βασιλέα οστις θέλει είναι εις έμέ τήν Μ. Βρεταννίαν εὐάρεστος και έχετε τήν Επτάνησον». Τήν άλλη μέρα ο Σπ. Τρικούπης αν και άγγλόφιλος ειπε: «ή παραίτησις του Έρνέστου Κοβούργου δὲν εφελεται εις ους λόγους ανεκοίνωσεν ή κυβέρνησις, αλλά εις ξενικήν (=άγγλική) μουσικήν αντίδρασιν», ενῶ ο Αφεντούλης διαμαρτυρόμενος έλεγε πώς ή εξωτερική πολιτική «περισφίγγει μέχρι πνιγμονής τήν πατρίδα με δίκτυον σιδηροῦν». Άλλος βουλευτής, ο Καλός, συνιστούσε να μὴν βιαστεί ή έθνοσυνέλευση να εκλέξει βασιλέα και ο Βαλτινός κατάκρινε τήν άγγλική πολιτική: «ή Μ. Βρεταννία μὰς λέγει: θέλετε βασιλέα; ιδου ή Επτάνησος! Σὰς τήν προσφέρω εὐν όμως εκλέξετε βασιλέα τής άρεσκείας μου» κ' έτσι μὰς «βάλλει εις το δίλημμα ή ν' άρνηθῶμεν τήν Επτάνησον ή να δεχθῶμεν όποιονδήποτε ήθελε μὰς προσφέρει βασιλέα». Ακούστηκαν και άλλες διαμαρτυρίες, έντονες μάλιστα και ο δημοκρατικός Ιάλεμος τόνισε: «ή Μ. Βρεταννία επεμβαίνει σκανδαλωδώς εις τὰ έσωτερικά μὰς. Είμεθα λαός κυρίαρχος ή άγγλική όμως επέμβασις δὲν έχει άλλον σκοπόν παρά να μὰς σύρει κατόπιν του άρματός τής ως το πριγκιπάτον του Μονάχου».

Η άγγλική όμως επιρροή ήταν πολύ μεγάλη στην περίοδο αυτή. Υπήρχαν πολλοί άγγλόδουλοι μέσα στην Έθνοσυνέλευση και για αυτό ο άγγλος πρεσβευτής Σκάρλετ φέρονταν σαν κυρίαρχος. Απ' άφορμή μάλιστα ενός έπεισοδίου, που έγινε σε βάρος κάποιας ξένης γυναίκας, επέδωσε αυστηρό έγγραφο στην έλληνική κυβέρνηση, όπου μαζί με άλλα κατηγορούσε τήν αντιπολίτευση πώς είναι όργανο ξένης (τής ρωσικής) προπαγάνδας. «Αί εν Ελλάδι άταξίαι, έγραφε, υποστηρίζονται και

χρηματικώς διὰ ξένων ραδιουργιών» και τόνιζε ακόμα πώς ο νέος βασιλιάς που πρόκειται ναρθεί «ενεκρίθη από την Μ. Βρεταννίαν...» "Όταν έγινε γνωστό τὸ περιεχόμενον τοῦ ἰταμοῦ αὐτοῦ ἐγγράφου διαμαρτυρήθηκαν πολλοὶ και πρώτος ἀπ' ἄλλους ὁ νομοδιδάσκαλος Ν. Σαρίπολος που μετὰ στή Βουλὴ διακήρυξε πὼς ἡ Ἑλλάδα εἶνε ἀνεξάρτητο κράτος και ὄχι ἀποικία τῆς Ἀγγλίας.

«Ἐννοεῖ ὁ κ. πρέσβης τί σημαίνει ἡ λέξις ἐνεκρίθη; Ἐννοεῖ ὅτι ὑποβιβάζει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἔθνους κυριάρχου εἰς ἔθνος διατελοῦν ὑπὸ κυριαρχίαν ἄλλοθεν ξένων δυνάμεων;»

Ἡ πλειοψηφία ὁμως τῆς Βουλῆς με ἐπικεφαλῆς τὸ Θεόδωρο Δηληγιάννη ἔκανε πὼς δὲν καταλάβαινε. Οἱ ἀγγλίδουλοι δέχονταν τὰ ἀγγλικὰ ραπίσματα χωρὶς νὰ κοκινίσουν, γιατί ἦταν πράκτορες τοῦ Φόρειν ὄφφρις. Ἀλλὰ τὸ χειρότερο εἶνε πὼς ὁ νεαρὸς βασιλιάς Γεώργιος δέχτηκε τὸ θρόνον ἀναλαμβάνοντας ὀρισμένες ὑποχρεώσεις ἀπέναντι στήν Ἀγγλία. Κ' ἐνῶ ἡ μάνα του Λουίζα ἔβριζε τὴν ἑλληνική ἀντιπροσωπεία, που πῆγε νὰ τοῦ προσφέρει τὸ στέμμα, λέγοντας στὸν ἄντρα της Χριστιανὸ «πότε ἐπιτέλους θὰ ξεφορτωθῶμε αὐτοὺς τοὺς καταραμένους και παλιανθρωπιάκηδες ἔλληνες;» (βλ. Olivier, Empire liberal, VI 335), αὐτὸς δέχονταν ὅλες τίς ἀξιώσεις τοῦ Φόρειν ὄφφρις. Σὺν ταπεινὸς δούλος τῆς ἀγγλικῆς κεφαλαιοκρατίας, χωρὶς τὴ γνῶμη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀνάλαβε τὴν ὑποχρέωση ἀπέναντι στή Μ. Βρεταννία πὼς

«δὲν θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν αὔξησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀπάνη τῆς Τουρκίας».

Κι ἀκόμα δέχτηκε, χωρὶς νὰ ρωτῆσει τὴν ἑλληνική Ἐθνοσυνέλευση;

«νὰ κρημνίσῃ ἡ Ἀγγλία τὰ φροῦρια τῆς Κερκύρας και νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἑλλάς οὐδέτερον».

Ἔτσι ἡ παραχώρηση τῶν Ἑφτανήσων ἔγινε με ὄρους δεσμευτικοὺς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, με ὄρους που οὐσιαστικὰ σήμαιναν πὼς καταλύονταν ἡ ἔθνικὴ ἀνεξαρτησία και ἡ Ἑλλάδα γίνονταν μισοαποικία ἀγγλική. Γι αὐτὸ ἀκούστηκαν ἔντονος διαμαρτυρίες μέσα στήν ἑλληνική βουλὴ και μάλιστα ἀπὸ τοὺς βουλευτὲς που ἔστειλεν γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἑφτάνησος. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ὁ Δομενεγίνης μαζί με ἄλλα τόνισε:

«... οἱ ἀντιπρόσωποι λοιπὸν τῆς Ἑπτανήσου ἐφήρισαν και θέλουν τὴν Ἑπτάνησον νὰ εἶνε ἀναπόσπαστον μέρος τῆς Ἑλλάδος ἐν μίᾳ και ἀδιαίρετῃ

πολιτεία και ὄχι ὡς τὴν ἐρίζει ἡ τελευταία συνθήκη, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμη μου ἐνισχύει τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν και σκοπὸν ἔχει νὰ ἐνταφιάσῃ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν... Ἐπίστευσαν (οἱ ἑπτανήσιοι) ὅτι ἡ Ἀγγλία σκοπὸν ἔχει ν' ἀλλάξῃ πολιτικὴν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐπίστευσαν και ἐπειδὴ ἐπίστευσαν, τινὰς τῶν συμπολιτῶν μας δυσηρεστήθησαν και ἴσως νὰ εἶχον δίκαιον νὰ μᾶς χαρακτηρίσουν διὰ τῶν ἐφημερίδων και ἀγγλοπιστῶν. Ἐπίστευσαν, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα οὔτε οἱ πρώτοι οὔτε οἱ τελευταῖοι οἱ ἀπατώμενοι ἀπὸ τοιαύτην πολιτικὴν. Ἐπίστευσα λοιπὸν, κύριοι, και ὅμως διόλου ἐπίσθην, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐν καλῇ τῇ πίστει ἐργάζεται. Ἐπίστευσα τόσον, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ λησμονήσω τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος μας (ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν). Ἀπεφάσισα, κύριοι, νὰ λησμονήσω τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν τόσοι ζακύνθιοι διὰ διαταγῆς τοῦ τότε ἀρμοστοῦ Ἀδὰμ ἀπηγχονίσθησαν, τόσοι ἄλλοι ἐξορίσθησαν, ἄλλοι ἔχασαν τὰς περιουσίας των... Καὶ διατί, κύριοι, ὅλα αὐτὰ ἔπαθεν ἡ πατρίς μου; διότι ἡ ἀγάπη και ὁ ἀληθὴς ἐθνοσυναισμός και ἡ τυφλὴ ἀφοσίωσις τοῦ ὑπὲρ πίστεως και πατρίδος ἀγῶνος ἐσπρωχθῆσαν αὐτοὺς νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα... Μολοντοῦτο, κύριοι, ἐπίστευσα και ἀπεφάσισα νὰ λησμονήσω τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ τρόμου και τοῦ φόβου, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρμοστής Οὐάρδος διὰ πολιτικούς λόγους ἀπεφάσισε ν' ἀπαγχονίσῃ (ὑπάρχον ἐπίσημα ἐγγράφα) 22 κεφαλλήνας, ἀπεφάσισε νὰ στρεβλώσῃ δὲ τῆς μαστιγώσεως περὶ τοὺς 200... Λοιπὸν, κύριοι, παραδέχομαι τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς κατεδαφίσεως (τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας), παραδέχομαι τὴν ἔνωσιν ἀλλὰ διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς οὐδετερότητος (που ἐπιβάλλουν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν οἱ ἄγγλοι), παραδέχομαι τὴν ἔνωσιν ἀλλὰ διαμαρτύρομαι κατ' ὅλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι μ' ἐμποδίζουν νὰ ἐκφράσω και νὰ ὑποστηρίξω τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» (Πρακτικά Ἐθνοσυνέλευσης).

Δὲν ἀκούστηκαν ὁμως μόνο στήν ἑλληνική βουλὴ ἔντονος διαμαρτυρίες γιὰ τὴν δέσμευση τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνηση και τοὺς ἀτιμωτικούς ὄρους της, ἀλλὰ και μετὰ στήν ἀγγλικὴ βουλὴ βρέθηκαν μερικοὶ τίμιοι ἄγγλοι ὅπως ὁ Γκρέγκορυ, ὁ Σμόλλετ, ὁ Γέβρις, ὁ Φιτζίγκεραλτ και ἄλλοι που κατακρίνανε τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνηση γιατί με τοὺς ὄρους που ἐπέβαλε στήν Ἑλλάδα καθιστοῦσε τὸ μικρὸ κράτος ὑποχείριον τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ἡ μεγάλη ὁμως πλειοψηφία τῶν ὀρρωδῶν και τῶν οὐτῶν χειροκρότησε και ἐπιδοκίμασε τὴν πολιτικὴν τοῦ Φόρειν ὄφφρις. Ἡ πλουτοκρατικὴ και ἱμπεριαλιστικὴ Ἀγγλία εἶχε κερδίσει μιὰ μεγάλη νίκη στήν Ἑλλάδα. Ναί μεν δὲν πέτυχε νὰ στείλῃ στήν Ἑλλάδα βασιλεῖα τὸ δικὸν της πρίγκιπα Ἀλφρέδο, τὰ κατάφερε ὁμως νὰ διοριστεῖ ὁ νεαρὸς δανὸς πρίγκιπας Γεώργιος Γλύξμπουργκ, που δέχθηκε νὰ γίνῃ πειθῆνιο ὄργανὸν της.

Ἐτὸν Γεώργιον, ἱστορεῖ ὁ Ν. Δραγούμης, ἀνεῦρε μετὰ μακρὰν και ἐπί-

μονον Ιχνηλασίαν ὁ Πάλμερστον, ἀμείβων τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς εἰ ἐν Ἑλλάδι (πράκτορές του) ἐξεπλήρωσαν τοὺς πόθους αὐτοῦ ('Αναμνήσεις, Β, 225). Καὶ ὁ Χ. Μελετόπουλος προσθεῖται: «...Καὶ παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ παρὰ τῆς βασιλείας τῆς Δανίας ἐζητήσαν ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις νὰ μὴ ταραξῆ οὐδέποτε ἡ Ἑλλάς τὴν εἰρήνην τῆς γείτονος αὐτῆς Τουρκίας» ('Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐν Ἑλλάδι σ. 51).

Οἱ ἄγγλοι ἔδωσαν τὰ Ἐφτάνησα ἀλλὰ ἔβαλαν ἐπικεφαλῆς τοῦ κράτους ἕναν πράκτορά τους πού ἐργάστηκε σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς βασιλείας του γιὰ νὰ προδίνει τὰ συμφέροντα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Γ. Φιλάρετος ἔχει πολὺ δίκιο γράφοντας «φοβοῦ τοὺς ἄγγλους καὶ δῶρα φέροντας» (Ξενοκρατία σ. 226).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

ΟΙ ΑΓΓΛΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α 1864 · 1913)

Ἡ ἀγγλικὴ κυβερνήσις γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἦταν πολὺ νεαρός, φρόντισε νὰ τοῦ δώσει γιὰ συμβουλῆτορα τὸν κόμητα Σπόννεκ, ἄνθρωπο μὲ ἀντιδραστικὰ ἀντιλήψεις καὶ ὄργανο τοῦ Φόρβεν ὄψις. Ἔτσι γιὰ μερικὰ χρόνια ἀσκούσε αὐτὸς οὐσιαστικὰ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, ἐκτελώντας ἐννοεῖται πιστὰ ὅτι τοῦ πρόσταζεν ὁ ἄγγλος πρεσβευτής. Ἐπαναλήφθηκε δηλαδὴ ἡ ἱστορία τοῦ Ἄρμανσμπεργκ. Ὁ ὑπερπρωθυπουργὸς ὅμως αὐτὸς δὲν ἄργησε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα σωρὸ ζήτηματα, μὲ τὸν ἀέρα πού εἶχε. Ἐπειδὴ στὴν Ἐθνοσυνέλευση ἀκούονταν ἀπὸ τὴ δημοκρατικὴ παράταξι καὶ ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς τῆς Ἐφτανήσου ἐπικρίσεις τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ὁ Σπόννεκ

«ἐζήτησε ὑπὸ τὴν ιδιότητά του (τοῦ συμβούλου τοῦ βασιλέως) τὴν ἐπέμβασις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἵνα διὰ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀγγλικοῦ κόμματος ἐπιβληθῇ ἡ θέλησις τῆς Αὑτῆς πρὸς ἐπανάληψιν (διάθεσις συντόμευσιν) τῶν περὶ συντάγματος συζητήσεων» (Φιλάρετος, Ξενοκρατία ἐν Ἑλλάδι, σ. 236).

Ἡ τέτια ἐπέμβασις τοῦ Σπόννεκ δημιούργησε μεγάλο ἀναβρασμὸ γιὰτὶ ἦταν μεγάλη πρόσβολὴ στὴν ἐθνικὴ συνέλευσι, πού ἦταν κυρίαρχο συντακτικὸ σῶμα. Ἐγιναν γι' αὐτὸ πολλὰ συζητήσεις καὶ στὸν τύπο καὶ στὴ βουλή. Ἐκφράζοντας τὴν ἀγανάκτησι τῶν περισσοτέρων βουλευτῶν ὁ Ἄθ. Πετσάλης τόνισε:

«Ἡ αἰτία τοῦ κόμματος Σπόννεκ προσέβαλε τὴν βασιλείαν, διότι παρουσιάζει αὐτὴν μὴ δυνάμενη νὰ κυβερνήσῃ τὸν τόπον ἀνευ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ξένων (=τῶν ἄγγλων) τῶν ὁποίων ἐπικαλεῖται τὴν ἐνάργειαν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας».

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ὅμως, ἔχοντας πειθῆνια ὄργανά της τὸ θεό-

δωρο Δεληγιάννη και τὸ Δημ. Βούλγαρη, δὲν ἔδινε σημασία στὶς τέτοιες ἐπικρίσεις και διαμαρτυρίες και ἐξακολούθησε νὰ ἀσκει πίεση πάνω στὴν Ἐθνοσυνέλευση ὥσπου τὴ διάλυσε.

Ἐνα δυὸ χρόνια ἔμως ἀργότερα, στὰν πρωθυπουργὸς ἦταν ὁ Κουμουνδοῦρος, ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς, ἐπειδὴ ἔγινε στὴ Ζάκυνθο μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση ἐνάντια στοὺς μεγαλοκτηματίες και ἀγγλόδουλους, διαμαρτυρήθηκε και ζήτησε «τὴν ἀδυστηρὰν τιμωρίαν τῶν ὑπευθύνων». Ὁ Κουμουνδοῦρος ἔμως ἀπάντησε πὼς δὲν ἀναγνωρίζει σὲ καμμιά ξένη δύναμη νὰ ἐπεμβαίνει στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ ἐλεύθερου ἐλληνικοῦ κράτους. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς ἔπαιρνε τέτοιο μάθημα. Ἡ τέτλια ἔμως στάση τοῦ Κουμουνδοῦρου τοῦ κόστισε τὴν πρωθυπουργία. Ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς ἤθελε ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας νὰ εἶνε ἀγγλόδουλος, γι αὐτὸ ἐνήργησε και ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ Δ. Βούλγαρη (9 Ἰούνη 1866).

Ἡ κατάσταση στὰ Βαλκάνια ἦταν πάλι ταρζυμένη και τὸ Φόρεϊν ὄφφισ ἤθελε νὰ ἔχει στὴν Ἑλλάδα πρωθυπουργὸ ποὺ νὰ εἶνε πράκτορας του· γι αὐτὸ και διορίστηκε ὁ Βούλγαρης, «ὁ ὁποῖος ἦτο θιασώτης τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς» (Φιλάρετου, Ἐθνοκρατία, σ. 211). Δὲ μπόρεσε ἔμως νὰ μείνει πολὺ γιατί τὸ λαϊκὸ αἶσθημα ἦταν ἀντίθετο και ὁ Κουμουνδοῦρος εἶχε πίσω του τὴν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ· γι αὐτὸ ὁ βασιλεὺς ἀναγκάστηκε και πάλι ν' ἀναθέσει στὸν Κουμουνδοῦρο τὴν πρωθυπουργία. Ὑστερα ἔμως ἀπὸ ἕνα χρόνο ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέβαλε νὰ σχηματιστεῖ νέο ὑπουργεῖο μὲ πρωθυπουργὸ πάλι τὸν ἀγγλόδουλο Βούλγαρη (25 Γενάρη 1868).

Ἡ κατάσταση ἀπὸ μέρα σὲ μέρα χειροτέρευσε και ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς μὲ τὸ βασιλεὺς Γεώργιο διαλύουν τὴ βουλή και ὀργανώνουν μιὰ ἐκλογικὴ περιοδεία γιὰ νὰ πλειοψηφήσει ὁ Βούλγαρης.

«Τὰ ἐκλογικὰ ἐν Ἑλλάδι χρονικὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' σπανίως ἀνγράφουσι τόσας παρανομίας και ἐπεμβάσεις, ὅσαι ἐγένοντο ὅπως σχηματισθῆ τότε ὑπουργικὴ (ὑπὲρ τοῦ Βούλγαρη) πλειοψηφία» (Φιλάρετου, Ἐθνοκρατία σ. 250).

Γιὰ νὰ εἶνε ἔμως πιὸ σίγουρη ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, πὼς τὸ κόμμα τοῦ Κουμουνδοῦρου, ποὺ ἐργάζονταν γιὰ τὴ συνεννόησι μὲ τοὺς ἄλλους βαλκανικοὺς λαοὺς—σέρβους και ρουμάνους—δε θὰ μπορέσει νὰ ἀντιδράσει στὴν ἀγγλικὴ πολιτικὴ ποὺ ἐφαρμόζονταν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ

Βούλγαρη και τὸ Γεώργιο Γλυξέμπουργι, ἔβαλε τὴν τουργικὴ κυβέρνησι, νὰ ἐπιδώσει στὴν ἐλληνικὴ τελεσίγραφο (29 Νοέμβρη - 11 Δεκέμβρη, 1869) ζητώντας νὰ ἐφαρμοστεῖ εἰρηνοφιλή πολιτικὴ.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ, γράφει ὁ Κυριακίδης, εἶχε θριαμβεῦσαι πανταχοῦ. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἐξώθη τῆς ἐξουσίας λίαν ἐνωρίς ἵνα εὐρεθῆ ἢ Ἑλλὰς ἀπροπαράσκευος. Ὁ Μιχαὴλ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας εἶχε δολοφονηθῆ... μολοντοῦ ἢ δολοφονία αὐτῆς ἦτο μυστηριώδης. Τέλος ὁ Βρατιάνο (ὁ Κουμουνδοῦρος τῆς Ρουμανίας) ὁ σκοπὸν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀνετράπη τῆς ἐξουσίας και διελύετο ἢ ρουμανικὴ βουλῆ, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὑπέκυπτεν ἢ Ἑλλὰς εἰς τὰς ἀξιώσεις των (=τῶν ἀγγλων). Ὅποσα διάφορα γεγονότα ἀπορρέοντα ἐκ μιᾶς και μόνης (=τῆς ἀγγλικῆς) πηγῆς» (Ἱστορία συγχρόνου ἐλληνισμοῦ, Β 442).

Τέτοιες ἦταν οἱ ἐπεμβάσεις τῶν ἀγγλων και τέτοιος ὁ κατατρογμὸς τῶν ἐλληνικῶν δικαιῶν, ποὺ μερικοὶ τίμιοι ἄγγλοι διαμαρτυρήθηκαν ἀπὸ τὶς στῆλες τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, ὁ Ἐδ. Μάσων, ἔστειλε και ἀναφορὰ στὸν ἄγγλο ὑπουργὸ τῶν ἐξωτερικῶν δπου μαζί μὲ ἄλλα ἔγραψε :

«... ἔων μεμαρτύρηκα και ἀποθνήσκων μαρτυρήσω ὅτι ἀπὸ τοῦ 1828 πᾶσαι καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα γενόμεναι συμφοραὶ εἶσιν ν' ἀποδοθῶσι τῇ πεπλανημένῃ τῆς Ἀγγλίας διπλωματίᾳ, εἰμὶ ἔτοιμος ν' ἀποδείξω τοῦτο ἐνώπιον τῆς οἰκουμένης και ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ λεχθησόμενα γενήσονται ἡμέραν τινα γνησία και ἀμερόληπτος Ἱστορία» (Φιλάρετου, Ἐθνοκρατία, σ. 257).

Ἐπειδὴ ἔμως ὁ Βούλγαρης, παρ' ὅσες τὶς δημαγωγίαις και τὶς ραδιουργίαις του, δὲ μπόρεσε νὰ δημιουργήσει ὑπολογισμό κόμμα, οἱ ἄγγλοι πράκτορες ἐργάστηκαν μὲ χίλια δυὸ μέσα και προσεταιρίστηκαν τὸν Ἐπ. Δεληγιώργη. Ἔτσι ἀπὸ τὸν Ἰούλη 1874 ὡς τὸ τέλος τῆς ἴδιας χρονίας κυβέρνησε τὴ χώρα ὁ νέος πράκτορας τῶν ἀγγλων Δεληγιώργης. Δὲ μπόρεσε ἔμως νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐξουσία, γιατί ἡ ἀντιαγγλικὴ παράταξι τοῦ Κουμουνδοῦρου καθημερινὰ κέρδιζε ἔδαφος και εἶχε τὴν πλειοψηφία τοῦ λαοῦ μαζί τῆς.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, θέλοντας και μὴ, ἀναγκάστηκε νὰ καλέσει τὸν Κουμουνδοῦρο νὰ σχηματίσει κυβέρνησι. Αὐτὸς ἔμως μὲ ὑπόμνημά του (17 Ἀπρίλη 1874), τόνισε κατηγορηματικὰ πὼς θὰ δεχθεῖ τὴν ἐντολή αἰ παύσει ἢ ἀλλῆ ν' ἀσκει ἀγγλόφιλη πολιτικὴ. Τὸ συμπέρο τῆς Ἑλλάδας, ἔγραψε στὸ ὑπόμνημά του, εἶνε νὰ τὰ ἔχει καλὰ και μὲ τὶς τρεῖς δυνάμεις (Γαλλία, Ρωσία και Ἀγγλία) και ἔχει ν' ἀκολουθεῖ μονόπλευρη πολιτικὴ σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς ἀγγλικῆς

πρεσβείας. «Η συναισθησις του καθήκοντος (διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἑθνικῶν συμφερόντων) ἐπιβάλλει ἴσῃ ἐϋγνωμοσύνην πρὸς τὰς πρεΐς ἐυεργέτιδας δυνάμεις καὶ ἐξίσου φιλικὴν συμπεριφορὰν πρὸς τὰς λοιπὰς». Ἀκόμα τόνιζε πὼς πρέπει ν' ἀντικατασταθῶν δρισμένοι πρεσβευτὲς ποὺ ἔχουν γίνει ὄργανα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ὁ βασιλεὺς ποὺ ἦταν ὑποχθρῖος τοῦ Φόρειν δ'φρις, ἀρνῆθηκε νὰ κάνει δεκτὲς τὶς ἀξιώσεις τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τοῦ ἀπάντησε πὼς «ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ εἶνε πολιτικὴ εἰρήνης ἢ πολέμου, διανοοῦμαι ὅμως νὰ διατηρήσω φιλειρηνικὴν (ἀπέναντι τῆς Τουρκίας) πολιτικὴν». Δηλαδή ἐφάρμοξε τὴν πατροπαράδοτη πολιτικὴ τῆς Μ. Βρεταννίας, ποὺ ἦταν πέρα γιὰ πέρα φιλοτουρκικὴ!

Γι' αὐτὸ καὶ κάλεσε πάλι τὸν ἀγγλόδουλο Βούλγαρη νὰ σχηματίσει κυβέρνησι, ἂν καὶ δὲν εἶχε τὴν πλειοψηφία τῆς βουλῆς. Ἦταν ὅμως ὁ ἐννοούμενος τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας μὴ ποὺ ὁ Δεληγιώργης ἔδειξε πὼς δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ ἐκτελεῖ χωρὶς συζήτηση τὶς υποδείξεις τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς.

Ἔκει ὅμως ποὺ εἶχαν φτάσει τὰ πράγματα ὁ Βούλγαρης δὲ μποροῦσε νὰ κυβερνήσει γιατί οὔτε τὴν πλειοψηφία εἶχε, οὔτε καὶ οἱ λαϊκὲς μάζες ἀνέχονταν τὴν ἀγγλόφιλη-φιλότουρκη πολιτικὴ του. Ἀπὸ παντοῦ ἀκούονταν διαμαρτυρίες καὶ ὁ λαϊκὸς ἀναβρασμὸς μέρα με τὴν ἡμέρα φούσκωνε ὄλο καὶ πιὸ πολὺ. Μπροστὰ στὴν κατάστασι αὐτὴ ἡ αὐλικὴ κλίκα, ἔχοντας καὶ τὴν συγκατάθεσι τοῦ ἀγγλοῦ πρεσβευτῆ, ἔκανε ὑπόδειξι στὸ Βούλγαρη νὰ παραβιάσει τὸ σύνταγμα καὶ νὰ ὀργανώσει πραξικόπημα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ μοναρχικοῦ καθεστώτος. Ἦταν ὅμως τέτια ἡ λαϊκὴ ἐξέγερσι, ποὺ καὶ ὁ ἀγγλόφιλος Χαρ. Τρικούπης δὲ μπόρεσε νὰ μείνει οὐδέτερος. Εἶχε ἐξάλλου λόγους νὰ εἶνε δυσαρστημένος μετὰ τὸ παλάτι καὶ τὴν ἀγγλικὴ πρεσβεία γιατί πρωθυπουργοποίησαν τὸν ἀντίπαλό του Δεληγιώργη. Ἔτσι ὁ Τρικούπης ἔγραψε τὸ περίφημο ἄρθρο του στοὺς «Καιροὺς» (29 Ἰουλίου 1874), ποὺ ἦταν ἀληθινὸ μαστίγωμα τοῦ Γεωργίου. Μαζὶ με ἄλλα ἔγραψε καὶ τοῦτα ἐδῶ:

«Διὰ νὰ μὴν ἔχη ὁ τόπος κυβερνηθῆν ἰδιαν, διηρητοῦσαν τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους, ἀπεφοκίθη κατὰ ἑθνικὴν (διέτριξε ἀγγλικὴν) εἰσήγησιν ἐν τέλει τοῦ ἔτους 1867 ἢ πτωσις τοῦ καθ' ὄλον τὸ ἔτος ἐκεῖνο κυβερνήσαντος ἀληθῶς καινοβουλευτικοῦ ὑπουργοῦ (=τοῦ Κουμουνδούρου), ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ δι' ἄλλου ἐκ τῆς μειοψηφίας τῆς βουλῆς...».

Μπροστὰ στὸν κίνδυνον νὰ ἐνωθῶν τὰ ἰσχυρότερα κόμματα, ὁ Γεώργιος, βλέποντας πὼς κλονίζεται αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ θρόνος του, ἀναγκάστηκε νὰ συνέλθει καὶ λίγο ἀργότερα κάλεσε τὸν κατήγορό του Χαρίλαο Τρικούπη νὰ σχηματίσει κυβέρνησι (27 Ἀπρίλι 1875).

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησι, ποὺ ἦταν καλὰ πληροφορημένη γιὰ τὶς διαθέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρόλαβε τὴ λαϊκὴ ἐξέγερσι μετὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς νέας κυβέρνησις τοῦ Τρικούπη.

Ἐνῶ λοιπὸν στὴν Ἀθήνα ἡ αὐτὴ καὶ οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις, ποὺ διορίζονταν μετὰ τὴ συγκατάθεσι τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, ἀκολουθοῦσαν ἀγγλόφιλη πολιτικὴ, τὸ Φόρειν δ'φρις στὰ διπλωματικὰ πρασκήνια ὑποστήριζε μετὰ φανατισμὸ τὴν Τουρκία. Κι ὅταν πάλι κηρύχθηκε ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1878, ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία μετὰ τὸς πράκτορες τῆς ἐμπόδισε τὴν Ἑλλάδα νὰ πάρει μέρος στὸν πόλεμο μετὰ τὸ μέρος τῆς Ρωσίας. Στις 8 Ὀκτώβρη 1878 μάλιστα ὁ Νόρθκοτ δῆλωνε στὴν ἀγγλικὴ βουλὴ κατηγορηματικὰ πὼς «ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις πολιτικὴν ἀρχὴν ἔχει ἐν Ἐυρώπῃ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Τουρκίας» θεωρεῖ δὲ γελοῖον νὰ ὀνειρευθῆται τὶς ἀντικατάστασις αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Γι' αὐτὸ ὅταν ἐγινε τὸ βερολίνειο συνέδριον, οἱ ἀγγλοὶ ἀντιπρόσωποι ἀντιτάχτηκαν στὴ δικαίωσι τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων. Ὁ ἀγγλος πρωθυπουργὸς Βήκονσφιλτ καὶ ὁ ἀγγλος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Σόλσβαρου δῆλωσαν κατηγορηματικὰ:

«Τὸ συνέδριον δὲν συνῆλθεν, ἵνα διαμελίση τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ Ἑλλάς ἠπατήθη ἐλπίουσα ἐδαφικὰς προσουξήσεις».

Καὶ ὁ Βήκονσφιλτ πρόσθεσε ἀκόμα:

«Ἐν δυνάμει νὰ φονεύσωμεν τὸν σουλτάνον. Οἱ ἑλληνες εἶνε μωροὶ ἐὰν νομίζωσιν ὅτι συνῆλθομεν διὰ ν' ἀκούσωμεν τὰς ἀξιώσεις των...»

Ἐνῶ ὅμως παρουσιάζονταν ὑποστηρικτὲς τῆς Τουρκίας, στὸ ἀναμεταξύ, σὴν ἀντάλλαγμα, μετὰ μυστικὴ συνθήκη τὰ κατάφεραν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν Τουρκία τὴν Κύπρον. Δὲν ἦταν φυσικὰ ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ Ἑλλάδα ἐγκαταλείπονταν ἀπὸ τὴ «φιλή» καὶ «προστάτιδα» Ἀγγλία.

Δὲν πέρασαν ἀπὸ τότε πέντε χρόνια καὶ ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία

στράφηκε πρὸς τὴν Βουλγαρία. Τὰ κατώτερα μάλιστα νὰ διασπάσει τοὺς σλαβικούς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, νὰ προκαλέσει πόλεμο ἀνάμεσα Σερβίας καὶ Βουλγαρίας καὶ στὸ τέλος νὰ πιέσει τὴν Τουρκία ν' ἀναγνωρίσει τὴν ἔνωση τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μὲ τὴν Βουλγαρία. Ἐνῶ στὸ βερολίνο συνέδριο πρωτοστάτησε γιὰ ν' ἀναθεωρηθεῖ ἡ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ποὺ δημιουργοῦσε τὴ μεγάλη Βουλγαρία, τότε ἀκολουθοῦσε φιλοβουλγαρικὴ πολιτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σόλοβαρου παράγγειλε στὸν ἄγγλο πρεσβευτὴ στὴν Ἀθήνα (28 Σεπτέμβριον 1885) νὰ

«ἀποτρέψῃ τὸν βασιλέα τῶν ἐλλήνων ἀπὸ πάσης στρατιωτικῆς ἐνεργείας καθ' οἰοῦντο τεμήματος τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ νὰ ἐξηγήσῃ αὐτῷ, ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδὲν θὰ κερδίσῃ ἐκ τοιοῦτου διαδήματος, ὅπερ θὰ ἐκθῆσθαι μόνον τὴν χώραν καὶ τὴν κυβέρνησιν εἰς ἀποτυχίαν καὶ ταπεινώσιν».

Καὶ δύο μέρες ἀργότερα, διαβίβατε ὁ ἴδιος τηλεγραφικὰ ἀυστηρῆ διακοίνωση στὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησι, τονίζοντας πὼς ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ μείνῃ οὐδέτερη. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ λαϊκὸς ἀναβρασμὸς ἦταν μεγάλος καὶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησι κλονίζονταν, τὸ Φόρειν ὄφρις ἔχοντας καὶ τὴ συγκάθεση τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἔστειλε τὸν ἄγγλικὸ στόλο στὸ Αἴγαίο μὲ ναύαρχο τὸν πρίγκιπα Ἀλφρέδο (ποὺ εἶχε ψηφιστεῖ στὰ 1863 βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδας) καὶ ἀπέκλεισε τὰ ἐλληνικὰ παράλια (1886).

Ἐνα χρόνος πάλι προητέρα, ἀπὸ ἕνα μικροεπεισόδιον βρῆκε ἀφορμὴ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησι γιὰ νὰ δείξει τὰ μισελληνικά της αἰσθήματα. Στις 4 τοῦ Γενάρη 1885 ὁ ἄγγλος ἐπιτετραμένος Νίκολσον, παρὰ τὴν ἀπαγορευτικὴν διαταγὴν, θέλησε νὰ κάνει περίπατο στὴ θέσῃ Πευκάκια. Ὁ φύλακας δὲν τοῦ ἐπέτρεψε καὶ τὸν ἐδίωξε. Τότε ὁ Νίκολσον ὄχι μόνον δὲν ἀρκέστηκε στὴν τιμωρίαν τοῦ φύλακα, ἀλλὰ ἔχοντας ἐντολὴ ἀπὸ τὸ Λονδίνο θέλησε νὰ ταπεινώσῃ τὸ ἐλληνικὸν κράτος. Ἀπειλόντας λοιπὸν μὲ βαριὰ ἀντίποινα, ἀνάγκασε τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησι νὰ δεχτεῖ, παρὰ τὰ διεθνή νόμιμα, νὰ δοθεῖ στὴν πλατεία τοῦ Συντάγματος κατὰ τρόπον ἐξευτελιστικὸν γιὰ τὸ ἐλληνικὸν κράτος, ἱκανοποίησι στὸν ἄγγλο διπλωμάτην.

Πέντε χρόνια ἀργότερα (1890), ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησι, ποὺ εἶχε βάλει ἀπὸ τὸ 1882 τὸ πόδι της στὴν Αἴγυπτον, πίεσε τὸ χεδῖβη τῆς Αἰγύπτου νὰ φέροι σὲ δύσκολη θέσῃ τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον μὲ φορολογικὰ μέτρα πιστικὰ καὶ νὰ ἐγκαινιάσῃ πολιτικὴν ἐξόντωση τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐλληνισμοῦ (βλ. Γ. Φιλαρέτου, Τὸ αἰγυπτιακὸν ζήτημα ἐν τῇ Βουλῇ, Ἀθ. 1895).

Ὅταν πάλι ξέσπασε στὴν Ἀθήνα τὸ στρατιωτικὸν κίνημα (Αὔγουστος 1909) μὲ ἐκδηλῆσαι ἀρχὴν ἀντιδυναστικῆς τάσεως, τὸ ἀγγλικὸν ναυκρεῖον ἔστειλε ἕνα μέρος τοῦ στόλου νὰ περιπολεῖ στὸ Σαρωνικόν, δείχνοντας ἔτσι πὼς ἀποδοκιμάζει τὴ στρατιωτικολαϊκὴν ἐξέγερσιν (βλ. Ν. Ζορμπᾶ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθ. 1925, σ. 42). Ἐπίσης καὶ ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἔγραψε ἕνα σωρὸ ἀνακρίβειες γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κινήματος. Ἡ Μ. Βρετανία ἀπὸ τὴ μὲν μερὶν φοβόταν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλεῖος Γεωργίου, ποὺ ἦταν πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος πράκτορας τῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἄγγλοι ἱμπεριαλιστῆς καὶ πλουτοκράτες ἔσπευον μὴ τυχόν καὶ δημιουργηθῶν στὴν Ἑλλάδα κόμματα ἀρχῶν, ποὺ ν' ἀντιπροσωπεύουν τὴς λαϊκῆς τάσεως. Αὐτὸ δὲ σύμφερε στὴν ἀγγλικὴν κεφαλαιοκρατίαν γιὰ τὴν ἦταν ὁ μεγαλύτερος δανειστὴς καὶ ἐκμεταλλευτὴς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀγγλικὴ πλουτοκρατία εἶχε στενοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν ἐλληνικὴν κοτζαμπασιοδοαστικὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἀντιδρούσε σὲ κάθε ἀναγεννητικὴν προσπάθειαν ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὰ λαϊκὰ καὶ μεσαία στρώματα καὶ ἀντιπροσωπεύονταν ἀπὸ τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου.

Προσπάθησε λοιπὸν νὰ βάλῃ φρένο στὴ στρατιωτικολαϊκὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1909 καὶ πρῶτα ἀπ' ἅλα νὰ σώσῃ τὴν δυναστείαν τοῦ Γλύξμπουργκ.

Ἡ ἀγγλικὴ πρεσβεία μάλιστα κινήσει ὅλους τοὺς πράκτορας τῆς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐπεισόδια μὲ σκοπὸν νὰ δικαιολογήσῃ κατοχὴν τοῦ Πειραιᾶ καὶ τῆς Ἀθήνας καὶ παράλληλα νὰ ταπεινώσῃ καὶ διαλύσῃ τὸ Στρατιωτικὸν σύνδεσμον. Στις 24 Δεκεμβρίου 1909 λοιπὸν τὸ βράδι στὰ ἀνάκτορα ἔπιασε φωτιά. Ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἔμεινε στὸ Τατόι καὶ κανένας δὲ μπόρεσε νὰ μάθει ἂν ἦταν τυχαία ἡ πυρκαϊὰ ἢ βλαπτή. Εἶνε ὁμοῦς χαρακτηριστικόν, πὼς πρὶν καλὰ καλὰ εἰδοποιηθῶν οἱ πυροσβεστικῆς ἀντιλίαι, ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς εἶχεν ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν ἄγγλον στόλαρχον καὶ ἄγλημα ἀγγλικὸν ἀπρόσκλητο ἀνέβηκε στὴν Ἀθήνα ὀπλισμένον καὶ μὲ τὴ σημαίαν του, πρὶν ἀκόμα καλὰ καλὰ οἱ ἀρχῆς πληροφορηθῶν τί συμβαίνει. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐξεγέρθησαν γιὰ τὴν πρᾶξιν κοπηματικὴν αὐτὴ ἐνέργειαν τῶν ἄγγλων καὶ ἀρχισαν νὰ παίρνουν τὰ κατάλληλα μέτρα. Αὐτὸ τὸ ἔμαθε ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ποὺ στὸ ἀναμεταξὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸ Τατόι καὶ παρακάλεσε τὸν ἄγγλον πλωτάρχη νὰ πάρῃ τὸ ἄγλημα καὶ νὰ φύγῃ (βλ. Ἀσπρέα, Πολιτικὴ ἱστορία νέας Ἑλλάδος, Γ' σ. 130).

Ὅταν ὁμοῦς εἶδε καὶ ἀπόειδε πὼς δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ διαλυθεῖ ὁ

Στρατιωτικός σύνδεσμος πλεύρισε τὸ Βενιζέλο, πού στήν Κρήτη ἔδωσε δείγματα ἀγγλοφιλίας καί τὸν ἐνίσχυσε νὰ γίνει πρωθυπουργὸς ἀφοῦ τοῦ ἀπόσπασε κατηγορηματικὴ ὑπόσχεση ὅτι ἔχει μόνον ἐξ ἑαυτοῦ θὰ θίξει τὴ δυναστεία ἀλλὰ καί θὰ ξαναφέρει τὸ διαδόχο καί τοὺς πρίγκιπες στίς θέσεις πού εἶχαν στὸ στρατὸ (βλ. Ε. Ν τ ρ ι ῶ, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδας, Β', σ. 36). Ἀπὸ τότε (Γενάρης τοῦ 1910) οὐσιαστικὰ ὁ Στρατιωτικὸς σύνδεσμος διευθύνονταν ἀπὸ τὸ Βενιζέλο, πού ἐκτελοῦσε πιά ἐντολὰς τοῦ ἀγγλοῦ πρεσβευτῆ Ἐλλιοτ.

«Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν πλανῶμαι ὑποστηρίζων, ἔγραψεν ὁ Φιλάρτος, ὅτι τὰ τελευταῖα τελευταῖα ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐλλιοτ καί τοῦ ἐν Χανίοις ἀγγλοῦ προξένου, ὅστις ἐπεμφεν ἐκ Κρήτης τὸν Μίνωα—Βενιζέλον» (Ρ ι ζ ο - π ἄ σ τ η ς, (22 Γενάρη 1910).

Καί ὅταν ἀπὸ τίς ἐκλογὰς τῆς 8ης Αὐγούστου 1910 σταθεροποιήθηκε ἡ θέση τοῦ Βενιζέλου, ὁ ἀγγλος ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Νίκολσον ἔλεγε στὸν Ἕλληνα πρεσβευτῆ Γεννάδιο :

«Ὁ Βενιζέλος εἶνε μέγα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπόκτημα. Ἄρκει νὰ ἐπιμείνῃ σπῶς ἤρχισε» (βλ. Β ε ν τ ῆ ρ η, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910-1920, σ. 73).

Καί ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος τρίβοντας τὰ χέρια του ἀπὸ χαρὰ διαλαλοῦσε :

«Δὲ μᾶς χωρίζει τίποτα ἀπὸ τὸ Βενιζέλο».

Καί ὁ Γεώργιος ἐπίσης ἐνθουσιασμένος τόνιζε :

«Μὲ τὸν Βενιζέλον δὲν ὑπάρχουν κόμματα νὰ διαιροῦν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ τόπος ἀναγεννᾶται» (βλ. Β ε ν τ ῆ ρ η, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910-1920 σ. 73).

Ὁ δημοκράτης καί ἐχθρὸς τῆς δυναστείας Βενιζέλος εἶχε γίνει πιστὸς ὑπηρετῆς τοῦ στέμματος. Ὅλα εἶχαν γίνει μέλι γάλα. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ κατάφερε μὲ τίς ἐπαμβάσεις της νὰ παραμερίσει τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα, νὰ ἀνακόψει τὴν ἀνορθωτικὴ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί νὰ χαλκεύσει νέα δεσμὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τότε ἔγινε ὁ ἐντολοδόχος στήν Ἑλλάδα τοῦ Φόρβιν ὄφφρις. Γι αὐτὸ στὸ τέλος Δεκέμβριου 1912 εἰ ἀγγλοὶ ὑπουργοὶ Λούδ Τζώρτζ καί Οὐίνστον Τσώρτσιλ δὲ δίστασαν νὰ κάνουν μιὰ «φιλικὴ» πρόταση στὸ Βενιζέλο, πού βρισκόταν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ στὸ Λονδίνο. Τοῦ ζήτησαν, ἂν παρουσιαστῆ ἀνάγκη, νὰ παραχωρηθῆ τὸ λιμάνι τοῦ Ἀργουστολίου στὸν ἀγγλικὸ στόλο. Φυσικὰ ὁ Βενιζέλος δέχτηκε (βλ. Β ε ν τ ῆ ρ η, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910—1920 σ. 208).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ὅπως εἶδαμε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀντιτάχθηκε σὺν νὰ συμπεριληφθῆ ἡ Κρήτη στὰ σύνορα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους στίς διαπραγματεύσεις πού ἔγιναν ἀνάμεσα στίς τρεῖς δυνάμεις (Ἀγγλία, Ρωσία καί Γαλλία) κατὰ τὴν περίοδο 1828-1831. Ἀργότερα τὸ Φόρβιν ὄφφρις ἔκανε διάφορους διπλωματικούς ἐλιγμούς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν κατάλληλὴ εὐκαιρία ὥστε νὰ κάνει κατοχὴ τῆς Κρήτης. Ὁ ἀγγλος ναύαρχος Μαλκὸλμ εἶχε δηλώσει στὸ Λεσπόλο τοῦ Βελγίου, πὼς «ἡ Κρήτη εἶνε τὸ ὠραιότερο βασίλειο ἔθλου τοῦ κόσμου». Ἐπίσης καί ὁ ἄλλος ἀγγλος ναύαρχος Κόδριγκτων, ὁ νικητῆς τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου στὰ 1827, δῆλωσε ὀρθὰ κεφαλὴ πὼς «ἡ Ἀγγλία ἐποφθαλμιᾷ τὴν Κρήτη» (Μ ε λ ε π ο π ο ὄ λ ο υ, Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐν Ἑλλάδι, σ. 69).

Ὅταν λοιπὸν ἡ Κρήτη, ὅσπερ ἀπὸ τὴν ἵδρυσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μὲ τὴ συνθήκη τῆς 3/15 Ἰούλιου 1840, ξανάγινε τουρκικὴ ἐπαρχία, ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἄρχισε πάλι τίς ραδιουργίαις της. Νόμισε πὼς ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ δημιουργηθῶν οἱ κατάλληλοι ἔθροι γιὰ τὴν ἐπέμβασή της ἦταν νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὸν ἐθνικὸ ἔργασμὸ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Γι αὐτὸ ἔβαλε τοὺς πράκτορές της νὰ προσποιηθῶν ἀπεριόριστη συμπάθεια πρὸς τὸ ἐθνικοαπελευθερωτικὸ κίνημα καί ὑποδαύλιζε τὴν κρητικὴ ἐξέγερσις τοῦ 1841. Οἱ κρητικὲς ἀγωνιστικὲς ὁμοῖ, ἀμα ὁ ἀγγλος ναύαρχος τοὺς ἔκανε τίς σχετικὰς προσπάσεις γιὰ τὴν ἀγγλικὴ προστασία τοῦ νησιοῦ τους, ἀπάντησαν μ' ἕνα στόμα :

«Ἐμεῖς δὲ θέλουμε εἴτε ἀγγλους, εἴτε ἡγεμονία. Θέλουμε τὴν ἔνωσι τῆς πατρίδας μας μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα γι αὐτὸ καί χύσαμε τόσο πολὺ αἷμα» (Φι λ α ρ ἔ τ ο υ, Ξενοκρατία, σ. 92).

Γ. Κορδάτου, Οἱ ἐπιμβάσεις τῶν ἀγγλων στήν Ἑλλάδα

Τότε ή Ἀγγλία ἐπαύε νά υποστηρίξει τούς ἐπαναστάτες καί παρακίνησε τήν Τουρκία νά κάνει στρατιωτική ἐπίδειξη στή βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλία) καί νά στείλει τήν ἀρμάδα τῆς στήν Κρήτη. Ὁ σουλτάνος ἐπέλεξε τίς συμβουλές τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης καί ἔτσι ή κρητική ἐπανάσταση ἀπότυχε (Κυριακίδης, Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, Α 441).

Ἀλλά καί στήν κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866, ή Ἀγγλία κράτησε καί παραπάνω ἀπό ἐχθρική στάση. Ἐβλαλε πάλι τὸ σουλτάνο νά φανεῖ ἀδιάρρηκτος καί νά πνίξει στό αἷμα τήν ἐπανάσταση, ἐνώ στήν Ἑλλάδα ὁ ἄγγλος πρεσβευτής ἀσκήνωντας πίεση τὰ κατάρφερε νά γίνει πρωθυπουργός ὁ ἀγγλόδουλος Δ. Βούλγαρης, πού ἐκτελοῦσε πιστὰ τίς ἐντολές τοῦ Λουδίνου, προδίδοντας δηλαδή τὸν ἀγῶνα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ (Κυριακίδης, Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ Β 423, 426, 442 βλ. καί ἀγορεύσεις στή βουλή, Ἐφημ. βουλῆς, περ. Γ. συν. α', 1. 96).

Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα στήν Κρήτη ἦταν πολὺ ἰσχυρό, ή ἀγγλική διπλωματία προσπάθησε ἄλλη μὴ φορὰ νά ἐρθεῖ σ' ἐπαφή μὲ τὸν κρητικὸ λαὸ γιὰ νά τὸν τυλίξει στὰ δίχτυα τῆς. Καί γιὰ νά τὸ πετύχει αὐτὸ θέλησε νά δημιουργήσει ἀγγλόφιλο κόμμα στήν Κρήτη. Ὁ ἄγγλος πρόξενος Σάνβιθ ἔκανε μεγάλες προσπάθειες στήν κατεύθυνση αὐτῆ, μοίρασε λίρες καί ἐξαγόρασε μερικὲς συνειδήσεις. Νεμίζοντας λοιπὸν πὼς ή δουλειά του τελείωσε, ἔγραψε στὸ Φόρέϊν ὄφφισ «ἀρκεῖ νά δόσει τὸ σύνθημα καί ή ἀγγλική σημαία μπορεῖ νά κυματίζει ἀπὸ τὸ ἕνα ὡς τὸ ἄλλο ἄκρο τοῦ νησιοῦ». Μόλις ὁμοῦ μαθεύτηκαν οἱ τέτοιες δηλώσεις τοῦ ἄγγλου προξένου, ξεσηκώθηκαν ὅλοι οἱ κρητικοί καί μὲ τὰ συλλαλητήριά τους (Μάης 1879) ἔδωσαν στοὺς ἐπίσημους ἄγγλους νά καταλάβουν πὼς ὁ πρόξενός τους δὲν ἦταν καλὰ πληροφορημένος.

Λίγα χρόνια πιὸ ὕστερα, στὰ 1896, πού πάλι ή Κρήτη βρισκόταν σὲ ἐπαναστατικὸ συναγερμὸ, ή ἀγγλική διπλωματία προσπάθησε νά ἐκμεταλλεῖται τὸν κρητικὸν ἀγῶνα, ἐλπίζοντας νά βρεῖ τήν εὐκαιρία νά κάνει κατοχή τῆς Σούδας. Γι' αὐτὸ ὁ ἄγγλος ὑπουργός Σόλσβαρου στίς 9 Νοέμβρη 1895 ἔβγαλε ἕνα λόγο πού ἦταν πῦρ καί μανία κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ κρητικοί πίστεψαν πὼς ἦρθε τὸ τέλος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Καί ὁμοῦ καί αὐτῆ τῆ φορὰ ή Ἀγγλία ἐργαζόταν μὲ μεγάλη τέχνη γιὰ νά δημιουργήσει περιπλοκὲς στὸ Αἴγαῖο μὲ σκοπὸ νά καταλάβει τὸ μεγάλο λιμάνι τῆς Σούδας. Οἱ ἄγγλοι μάλιστα ὑπουρ-

γοὶ ἀγορεύοντας στή βουλή πάνω στὸ κρητικὸ ζήτημα, δήλωσαν πὼς ὁ κρητικὸς λαὸς δὲ θέλει τήν ἐνωσή του μὲ τήν Ἑλλάδα ἀλλὰ μόνο τῆ δημιουργία αὐτονομίου καθεστῶτος (Γ. Σ τ ρ έ τ, La volonté du peuple cretois, quelques documents relatifs à l'histoire de la Crète, 1897).

Σύμφωνα μὲ τήν τέτια πολιτική τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης οἱ πράκτορες τῶν ἄγγλων στήν Κρήτη ἐργάστηκαν μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς προπαγάνδας τους γιὰ νά δημιουργήσουν κίνηση «ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας», ἀλλὰ ή ρωσική πολιτική ἀν ἔδρασε στὰ σχέδια αὐτὰ καί τελικὰ τὰ ματαίωσε.

Ἡ ἀγγλική διπλωματία, ἄμα ἀπότυχε ή πολιτική τῆς στὸ κρητικὸ ζήτημα, ἔβγαλε πάλι τὸ σουλτάνο νά στείλει μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις στήν Κρήτη. Ἐγιναν τότε μεγάλες σφαγὲς καί παρ' ὅλο τὸ ἄθω αἷμα πού χύθηκε ἀπὸ τίς τούρκικες ἐρδές, ὁ ἄγγλος ὑφυπουργός Κῶρζον πλαστογραφώντας τὰ γεγονότα δήλωσε στήν ἀγγλική βουλή πὼς «ή στάσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπῆρξεν ἐξαιρετος καί οἱ ἐπιτιθέμενοι ἦσαν μᾶλλον οἱ χριστιανοί» (Γ. Φι λ α ρ έ τ ο υ, Ἐισνοκρατία, σ. 359).

Στήν Αθήνα ὅλα τὰ προδευτικὰ στοιχεῖα δικαιολογημένα εἶχαν ἀνησυχήσει ἀπὸ τήν τέτια ὑποψη καί μακιαβέλικη πολιτική τῆς Μ. Βρετανίας. Ἐγινε μάλιστα μεγάλη συζήτηση στήν ἑλληνική βουλή (19 - 24 Νοέμβρη 1896) καί εἰκοσιδύο βουλευτὲς κατακρίνανε τήν κυβέρνηση Δεληγιάννη, πού ἦταν στὰ χρόνια ἐκεῖνα, μαζι μὲ τὸ βασιλεῖ Γεώργιο, παίγνιο τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, πρὸς ζημία τῶν ἀγῶνων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ.

Ἐνας ξένος μάλιστα διπλωμάτης, ὕστερα ἀπὸ τῆ συζήτηση πού ἔγινε στήν ἑλληνική βουλή, ἔλεγε στὸ Γ. Φιλάρετο :

«Ἀναμφισποτήτως ἐπιδραδύνεται σκοπίμως ή ἀπελευθέρωσις τῆς Κρήτης. διότι ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ή Ἀγγλία ἐποφθαλμᾶ αὐτήν. Καί ή προτελευταία κρητική ἐπανάστασις εἶχεν ὑποκινηθῆ ὑπὸ τῶν ἄγγλων, πάντοτε πρὸς τὸν σκοπὸν καταλήψεως τῆς νήσου, ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἐνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἄλλων δυνάμεων, αἰτίνας ἐκ τοῦ συνέγγυς ἐπέδλεπον αὐτήν, χάριν τῶν ἰδικῶν των συμφερόντων. Ἡ Ἀγγλία ποθεῖ κυρίως τὸν κόλπον τῆς Σούδας. Διὰ τήν ἀγγλικὴν διπλωματίαν ή Κρήτη ὁμοιάζει καφύδι τοῦ ὀποῦο καροπὸς μὲν εἶνε ή Σούδα, φλοῖός δὲ ὀλόκληρος ή λοιπή νήσος» (Σημειώσεις ἀπὸ τοῦ 75ου ὑψώματος, Ἄθ 1928, σ. 319 - 320).

Ὅπως εἶπαμε καί πιὸ πάνω, ή ἀγγλική διπλωματία παρ' ὅλες τίς

ἀποτυχίας της, δὲν εἶχε ἀπογοητευθεῖ καὶ ἐξακολουθοῦσε μὲ καταθό-
νια μέσα νὰ ἐπιρροεῖται μὲ τοὺς πράκτορες της ποὺ εἶχε στὴν Κρήτη
ἕνα μέρος τῆς κοινῆς γνώμης.

Ἀκόμα καὶ αὐτὸς ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολιτικοῦ του
σταδίου στὴν Κρήτη, εἶχε μπλεχθεῖ στὰ δίχτυα τῆς ἀγγλικῆς διπλω-
ματίας. Γι' αὐτὸ στὰ 1905 δῆλωνε, σὲ ἐμπιστευτικὴ συνομιλία του μὲ
τὸ Φιλάρετο, πὼς στὴν περίπτωσιν ποὺ ἡ Κρήτη θὰ ἐνώνοταν μὲ τὴν
Ἑλλάδα ἦταν προτιμότερο ὁ κόλπος τῆς Σούδας νὰ δοθεῖ στὴν Ἀγγλία
(Γ. Φιλάρετο, Σημειώσεις ἀπὸ τοῦ 78ου ὑψώματος, σ. 483).

Στὰ χρόνια μάλιστα αὐτά, ὑστερα ἀπὸ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες
ποὺ ἔγιναν στὴν Ἀθήνα τὸ 1906, εἶχε διαδοθεῖ πὼς ἡ Ἀγγλία τὰ εἶχε
καταφέρει νὰ ἐξουδετερώσει τὶς ἀντιρῆσεις τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ οὕ-
θὰ ἔκανε κατοχὴ τῆς Κρήτης (Ντρίω, Διπλωματικὴ Ἱστορία Ἑλλά-
δος V, 21). Κάτι τέτοιο φαίνεται μαγευρόντων ἀλλὰ ἡ Ρωσία καὶ
ἡ Γαλλία ματαιώσαν κι αὐτὴ τὴ φορὰ τὰ ἀγγλικά σχέδια.

Ὁ Βενιζέλος ὁμοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑποστηρίζει τὴν ἀποφῆ
πὼς ἡ Ἀγγλία πρέπει νὰ καταλάβει τὸν κόλπο τῆς Σούδας. Σὲ συνέν-
τευξή του μάλιστα στὴ γερμανικὴ ἐφημερίδα «Reichpost» τὸ 1910
μίλησε διεξοδικὰ γιὰ τὶς τέτοιες βλέψεις τῆς Ἀγγλίας (βλ. ἐφ. «Ἐμπρός»
21 Γενάρη 1910, ὅπου δημοσιεύεται μεταφρασμένη ἡ συνέντευξι τοῦ
Βενιζέλου).

Λίγο ἀργότερα, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1912, ἀπὸ ἀφορμὴ τὸν ἰταλο-
τουρκικὸ πόλεμο, οἱ κρητικοὶ νόμισαν πὼς ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ἴδουν τὴ λευ-
τεριά τους, μιὰ ποὺ ἡ Τουρκία ἔχασε τὰ Δωδεκάνησα καὶ δὲ μπορούσε
νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐστειλαν λοιπὸν
στὶς 15 Αὐγούστου 1912 δεκαεννιά βουλευτὲς στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μποῦν
στὴν ἑλληνικὴ βουλὴ καὶ πραγματοποιήσουν ἔτσι τὸν προαιώνιο πόθο
τους. Πρὶν ὁμοῦ φτάσουν στὸν Πειραιᾶ ἀγγλικὸ καταδρομικὸ τοῦς ἔπιασε
καὶ τοὺς ἐμπόδισε νὰ φύγουν. Ἀπ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις μόνον
ἡ Ἀγγλία ἀντιστάθηκε τότε ἐμπρακτὰ στὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν
Ἑλλάδα. Μὰ καὶ ὅταν οἱ κρητικοὶ βουλευτὲς κατόρθωσαν νὰ ξεφύ-
γουν τὸν ἀγγλικὸ μπλόκο καὶ νὰ φτάσουν στὸν Πειραιᾶ, ἡ ἀγγλικὴ πρε-
σβεΐα διέταξε τὸ Βενιζέλο νὰ μὴν τοὺς ἀφήσῃ νὰ μποῦν μέσα στὴ βουλὴ.
Καὶ ὁ Βενιζέλος ὑπέκυψε!

Ἡ Ἀγγλία ἐνεργοῦσε σὰν νὰ ἦταν ἡ Κρήτη ἀγγλικὴ ἀποικία.

Εἶχε λοιπὸν πολὺ δίκιο ὁ ἱστορικὸς Κυριακίδης ποὺ, πρὶν ἀπὸ
πενήντα χρόνια, ἔγραψε:

«Τὴν νῆσον ταύτην διαρκῶς ὑποβλέπει ἡ ἀπληστοῦς Ἀγγλία. Κατεμένη κατὰ
τὴν θάλασσαν προσηυρέματα ἐν τῇ πρὸς τὰς Ἰνδίας διῆψ, ἀποκαλεῖται ταυτοχρόνως
τὴν κλειῖδα τῶν θαλασσῶν Ἑλλάδος, Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου καὶ εἶνε ἐπίζηλον
ὀρμητήριον, λίαν ἐπίκαιρος θέσις διὰ πᾶσαν ναυτικὴν δύναμιν. Τοῦτου ἕνεκα ἡ
Ἀγγλία κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐπέτυχεν παντὶ σθένει, ἵνα
μὴ συνενωθῇ ἡ Κρήτη πρὸς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, ὅπερ διὰ τῆς κτήσεως
ταύτης ἤθελε προσλάβει σπουδαίαν ναυτικὴν σημασίαν ἐν τῇ Μεσογείῳ. Κατὰ
τὴν μεταβίβασιν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν
ἐνόμισεν ἡ Ἀγγλία ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει, ἐξεγαγερομένων τῶν νησιωτῶν, τὴν προ-
στασίαν τῆς νήσου. Ἐπιθυμεῖ δηλονότι ν' ἀποτελέσῃ ἡ Κρήτη αὐτόνομον ἡγεμο-
νίαν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν» (Ἱστορία συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, Α 489).

Ἄν καὶ τὰ ἀγγλικά αὐτὰ σχέδια ματαιώθηκαν στὰ 1912, ὡστόσο
ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπαψε νὰ ἔχει βλέψεις πάνω στὴν Κρήτη. Καὶ στὸν
πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον προσέβησε νὰ δημιουργήσῃ τοὺς κατάλλη-
λους ὄρους γιὰ νὰ κάνει τὸ μεγάλο λιμάνι τῆς Σούδας ἀγγλικὸ ναύ-
σταθμον καὶ τότε, ὅσο κι ἂν κρύβει τοὺς σκοποὺς της, ἐργάζεται γιὰ τὸν
ἴδιον σκοπὸν. Γι' αὐτὸ οἱ ἀδούλωτοι Ἕλληνες πρέπει νὰ γρηγοροῦν, ἐπειδὴ
οἱ ἀγγλόδουλοι δὲν τῶχουν τίποτα γιὰ νὰ πουλήσουν τὴν Κρήτη τοὺς
ἄγγλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀκόμα τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (1914-1918), τὸ Φόρειν ὄφφρις πίστευε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ταχθεῖ μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Βενιζέλος, ὄργανο τῆς ἑλληνικῆς πλουτοκρατίας ποῦ ἦταν ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ κεφάλαιο, φάνηκε πρόθυμος νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ ἀγγλικά συμφέροντα καὶ πλειοδότησε σὲ φιλοαγγλισμὸ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅμως στὴ μεγάλη του πλειοψηφία ἀπὸ τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησῆς του κινούμενος, δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ πὼς σέρονταν στὴ σφαγὴ γιὰ ξένα συμφέροντα. Ἐἶνε ἀλήθεια πὼς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ τὸ Λαϊκὸ κόμμα, ποῦ ἔπαιζαν στὰ φανερά τὸ ρόλο τοῦ πράκτορα τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν ἀντιπολεμικὴ καὶ οὐδετερόφιλη διάθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸ γερμανικὸ ἰμπεριαλισμὸ. Ἡ γερμανόδουλη ὅμως πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος δὲ δικαιολογεῖ μὲ κανένα τρόπο τὶς ἐπεμβάσεις στὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας μας τῶν ἀγγλων καὶ τῶν συμμάχων τους.

Ἡ πρώτη τέτια ἀγγλικὴ ἐπέμβαση ἔγινε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1915. Οὕτε λίγο οὐτε πολὺ ὁ Ἐντουαρτ Γκρέυ, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρεταννίας, κατὰ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο ζήτησε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ στὴ Βουλγαρία τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονία, ἀφήνοντας νὰ ὑπονοηθεῖ πὼς ἂν ἡ Ἑλλάδα ἀρνηθεῖ θὰ παρθεῖν πιεστικὰ μέτρα ἐναντίον της. Ὁ Βενιζέλος δέχτηκε ἀλλὰ οἱ βούλγαροι ἀρνήθηκαν νὰ πῶνε μὲ τοὺς ἀγγλους καὶ ἔτσι μταιώθηκε ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀγγλικῆς προτάσεως νὰ παραχωρηθεῖ ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία στὴ Βουλγαρία.

Ἡ δευτέρη ἐπέμβαση ἔγινε στὶς 8)21 Ἰούνη 1916. Ἀπὸ τότε ἀρχισαν νὰ βάζονταν γιὰ τὴν ἑλληνικὴν λαὸν. Κατὰ καιρὸν ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὰ ἀγγλικά συμφέροντα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε ἀρχισαν οἱ πιέσεις. Ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρεία Wholesh Society Ltd ἀκύρωσε τὶς παραγγελίας τῆς σταφίδας ἢ ἀγγλικὴ πρεσβεΐα τῆς Ἀθήνας δήλωνε πὼς ἡ σταφίδα θὰ ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἀγορὰ καὶ ὁ ἀγγλος πρῶτος στὴν Πάτρα Γούνη καὶ ὁ ὑποπρῶτος Κρῶ κήρυξαν φανερά πὼς θὰ ἀγοράζον ἄλλο μόνον ἀπὸ τοὺς ἀγγλόφιλους παραγωγούς καὶ ἐμπόρους (Βενιζέλος, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910 - 1920, Β 321).

Ἐνῶ ὅμως ὁ γερμανόφιλος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ τὸν πιὸ ξεστσίπωτο τρόπο ἔσερνε τὴν Ἑλλάδα στὸ ἄρμα τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ παρέδινε τὸ Ρουπέλ καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονία στοὺς βουλγάρους καὶ γερμανούς, τὸ Φόρειν ὄφφρις ἀντιτάχτηκε πεισματικὰ στὴν ἐκθρόπισιν τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ἀγγλος ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Χάρδινγκ γιὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν δημοκρατικὴν κίνησιν ποῦ γίνονταν στὴ Θεσσαλονικὴ τόνισε :

«Γνωρίζετε ὅτι ἡμεῖς οἱ ἀγγλοι ἀγαπῶμεν τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν μας, εἰς τὴν ὁποῖαν μένομεν ἀφοσιωμένοι καὶ τὴν ὁποῖαν θὰ διατηρήσωμεν. Δὲν θέλομεν ἀνατροπὰς, οὐτε θέλομεν νὰ ἰδοῦμε γύρω μας νὰ γκρεμίζονται θρόνοι» (Βενιζέλος, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910 - 1920, Β 321).

Λίγο ἀργότερα (Ἀπρίλιος 1917) ἐνῶ ὑπῆρχαν ἀδιάφευστα πειστήρια ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος πρόδινε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἐκτελοῦσε τὶς ἐντολὰς τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου, ὁ ἀγγλος πρωθυπουργὸς Λόυδ Τζώρτζ, παρ' ὅλας τὶς πιέσεις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, δήλωνε :

«Δεχόμεστε νὰ ἐκθρονισθεῖ ὁ Κωνσταντῖνος ἀλλὰ μὲ δύο ἐπιφυλάξεις: α) νὰ μὴν ἀκηρυχθῇ ἡ δημοκρατία στὴν Ἑλλάδα καὶ β) νὰ μὴ δημιουργηθῇ νέο πολεμικὸ μέτωπο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὴν Κόρινθον» (Βενιζέλος, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910 - 1920 Β 329).

Ἡ Ἀγγλία προτιμοῦσε νὰ ἐνεργήσῃ ἀποκλεισμὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ καταδικαστοῦν στὴν πείνα χιλιάδες γυναικόπαιδα παρὰ νὰ ἐνοχληθεῖ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ποῦ οἱ ἴδιοι οἱ ἀγγλοι τὸν χαρακτήριζαν σὺν προδότῃ.

«Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, δήλωνε καθαρά ὁ Λόυδ Τζώρτζ, εἶνε ἐχθρὸς μας καὶ δὲν ἔπαυσε συνεννοούμενος μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἐάν ἐσχάτως μᾶς

προκαλήθῃ ὀλιγότερον, ἀναγκάζεται νὰ τὸ πρῶτον ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἐὰν θὰ τὸν βοηθήσουν οἱ γερμανοί. Ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ θρόνου, οὐδ' ἄποτε θὰ εἰμεθα ἡσυχαιοί» (Β ε ν τ ῆ ρ η, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910 - 1920 Β 336).

Παρ' ὅλα ταῦτα καὶ παρ' ἑλῆ τῆ γαλλικῆ πίεση, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελε νὰ παρεθῶν μέτρα δραστικὰ ἐνάντια στὴν ἑλληνικὴ δυναστεία καὶ προτιμοῦσε νὰ πιεσθεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Ὁ ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν καὶ ὁ ἐπιτελάρχης Ρόμπερτσον, γράφει ὁ Γ. Βενιζέλος, ἐδέχοντο νὰ ἐκθρονισθῇ ὁ Κωνσταντῖνος δι' «εἰρηνικῆς πίεσεως». Θὰ καταλαμβάνετο ἡ Θεσσαλονίκη, θὰ ἠγοράζετο ἡ ἐσοδεία τῆς καὶ θὰ ἐκκλειετο νὰ παραιτηθῇ ὁ Κωνσταντῖνος. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως θὰ ἐπειθένετο ὁ ἀποκλεισμός (τῆς Ἑλλάδος). Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως λόρδος Κῶρζον ἠπέλειε παραίτησιν ἀν ἐγένετο κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπιπρόσθετον νὰ λιμοκτονῆσιν ἑκατομμύρια ἑλλήνων ἀλλὰ νὰ μὴ ἀσκηθῇ ἐξαναγκασμός ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν, ἐφ' ὅσον οὗτος ἦτο πρωτεξάδελφος τοῦ ἀγγλοῦ μονάρχου καὶ πρωτανεφίος τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου...» (Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910-1920, Β 336).

Καὶ ὁ γάλλος στρατηγὸς Σαρράντ γέγραφε γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα στὴ Revue de Paris (Δεκέμβριος 1919):

«... Τὸ ἀγγλικὸ ὑπουργεῖο τῶν ἐξωτερικῶν καθὲς φορὰ ὑπενόμιζε πῶς ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἐξάδελφος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅτι ἡ ἀλληλογραφία του ἐπίσημος καὶ μὴ οὔτε νὰ κρατηθῇ, οὔτε ν' ἀνοιχθῇ ἐπιτρέπεται. Ἐτσι ἐκαλύπτοντο ἀμύεως πάντα τὰ αἴτια τοῦ γαμβροῦ τοῦ Κάιζερ...»

Ὁ γάλλος πάλι δημοσιολόγος Γκωβαϊν δῆλωνε στὸ Γ. Φιλάρετο στίς 11 τοῦ Γενάρη 1919:

«... Ὁ κ. Μπιρὸν μοῦ διηγήθηκε πῶς δταν γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάστηκε στὸ Δουδίνο ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας, ὁ ἄγγλος βασιλεὺς τοῦ εἶπε: Νὰ μὴν εἶσθε παρακαλῶ σκληρὸς πρὸς τὸν ἐξάδελφό μου Κωνσταντῖνον» (βλ. Φιλάρετου, εἰς ἐκουσίαν ἐξορίαν, σ. 54).

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις προστάτευε τὸν προδότη βασιλεῖα καὶ καταδίκαιε στὴν πείνα ἑκατομμύρια ἑλληνες. Τὰ σχόλια εἶνε περιττά.

Καὶ ὁμοίως ὁ Βενιζέλος ἦταν σύμφωνος μετὰ τὴν πολιτικὴ αὐτὴ τῆς Ἀγγλίας. Γι' αὐτὸ δταν ἔγινε στίς 23 Ἀπρίλη 1917 δημοκρατικὸ συλλαλητήριον στὴ Θεσσαλονίκη, εἶπον μίλησε ὁ Γ. Φιλάρετος, πού ἦταν διευθυντὴς τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ὁ Βενιζέλος ἔγινε ἐξω φρενῶν καὶ ἔπαυσε τὸ Φιλάρετο γιὰ τίς δημοκρατικὰς του δηλώσεις. Μαζὶ μετὰ τὴν παύσιν τοῦ δῆλωσε κίβλας:

«Ἀνάλαθα ἀπάναντι τοῦ πρέσβους τῆς Ἀγγλίας τὴν ὑποσχέσασιν ὅτι ἐὰν θὰ ἐδοῦθον τὴν συγκροτητὴν συλλαλητήριον «διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας καὶ ἀνακήρουσιν τῆς δημοκρατίας» ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ Κωνσταντῖνου, καθ' ἃς ὁδηγίας εἶχον θέσει εἰς τοὺς ὀργανιστὰς αὐτοῦ, ἐκινδύνεον ἐνεκα τῆς προσφωνήσεώς σου πρὸς τὸν λαόν νὰ θεωρηθῶν ὅτι βολίως διὰ σοῦ ὑπεδοχθῆσα τὰ συμβάντα. Δὲν ἤθελον ν' ἀπολέσω ἔναντι τῶν ξένων (διὰ βλαβῆς ἄγγλων) τὸ σπουδαιότερον ἠθικὸν κεφάλαιόν μου ὅτι εἶμαι εἰλικρινὴς (διὰ βλαβῆς ὀργανῶν τῶν)... Βλέπω κ' ἐγὼ, ὡς σεῖς, ὅτι ὑπερ τῆς δημοκρατίας πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐχώννευσεν ἀκόμη τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῆς δυναστείας...» (Σημειώσεις ἀπὸ τοῦ ἴσου ὑψώματος, σ. 728-729).

Ὁ Βενιζέλος, ὅπως βλέπουμε, μετὰ τὸν πιὸ ξεσπίπωτο τρόπο δῆλωσε πῶς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶνε ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξει τὸ πολίτευμα μετὰ τὸ ὅποιο ἤθελε νὰ διοικηθῇ καὶ πῶς ἡ Ἑλλάδα εἶνε προτεκτοράτο τῆς Ἀγγλίας.

Μερικὰ χρόνια ἀργότερα, στὰ 1935, ὁ λόρδος Κρόσφιλτ καὶ οἱ ἄγγλοι κεφαλαιοκράτες Χάμπρο καὶ Σια προετίμασαν μαζὶ μετὰ τὸ Βενιζέλο τὸν ἐρχομὸ τοῦ Γεωργίου Β' στὴν Ἑλλάδα. Ἐνα χρόνον πάλι πιὸ ὕστερα ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς στὴν Ἀθήνα Οὐάτερλόου γύριζε στίς ἐπαρχιακὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλονίκη, Πάτρα κλπ.) καὶ σὰν ὑπαίθριος ρήτορας ἀγόρευε γιὰ τὰ καλὰ πού θὰ φέροι τὸ καθεστῶς τῆς 4ης Αὐγούστου. Καὶ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1944 τὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ τάνκς τοῦ Σκόμπυ, μαζὶ μετὰ τοὺς συνεργάτας τῶν γερμανῶν καὶ ἰταλῶν σκόρπισαν τὸ θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν στὴν Ἀθήνα καὶ Πειραιᾶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν τῆς χώρας μας, πού τὴν ὀνειρεύονταν καὶ τὴν σχεδίαζαν ἀπὸ ἑκατὸν εἰκοσι χρόνια οἱ ἄγγλοι ἱμπεριαλιστὰς.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	σελ. 7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'— Η ΑΓΓΑΙΑ ΤΩΝ ΤΟΡΡΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΣΚΛΑΒΟΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'— Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΑΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΑ- ΠΕΔΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'— ΟΙ ΑΓΓΑΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΩΝΑ (1833-1862)	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'— ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ ΚΑΙ Η ΑΓΓΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'— ΟΙ ΑΓΓΑΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' (1864-1913)	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'— ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΓΓΑΙΚΗ ΠΟ- ΛΙΤΙΚΗ	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'— ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΑΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	54
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	59

ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- + 1. Δ. Γληνός: Τα σημερινά προβλήματα του Ελληνισμού.
- 2. Ν. Ζαχαριάδης: Ο αληθινός Παλαμάς.
- + 3. Ρ. Ζούτου: Ο τόπος στη λαϊκή δημοκρατία.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- + 1. Ρ. Ζέδγου: Σύντομη μελέτη της νεοελ. ιστορίας. Α'.
- + 2. Ιστορία του Κ.Κ. της Σοβιετικής Ένωσης. Τόμος Α'.
- 3. Ιστορία του Κ.Κ. της Σοβιετικής Ένωσης. Τόμος Β'.
- 4. Στη μνήμη Δ. Γληνός.
- 5. Ρ. Ζέδγου: Σύντομη μελέτη της νεοελ. ιστορίας. Β'.
- 6. Λένιν: Βιογραφία από το Ίνστιτούτο Μάρξ - Ένγκελς - Λένιν.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- + 1. Α. Σαγκάλ: Άρχες πολιτικής οικονομίας. Τόμ. Α'.
- 2. Α. Λεόντιεφ: Η εργασία στον καπιταλισμό και στο σοσιαλισμό.
- 4 Α. Λεόντιεφ: Πολιτική οικονομία.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1. Ρόζενταλ - Γιούντιν: Μικρό φιλοσοφικό λεξικό.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1. Κ. Καραγιώργη: Γόρσι από το Δεκέμβρη.
- 2. Δ. Γληνός: Η Τριλογία του πολέμου.
- 3. Γ. Κορδάτου: Οι εκπαιδευτές των Άγγλων στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

- 1. Α. Αγγελούδη (Βρατσάνου): Βροντάει ο Όλυμπος.
- 2. Α. Μωραΐτη: Από τ' αντάρτικο της Ροδημλής.
- 3. Αρχείο εθνικής αντίστασης. Τεύχος Α'.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1. Ρίτας Μπούρη - Παππά: Αθήνα, Δεκέμβριος 1944.
- 2. Ν. Χάγερ - Μπουφίδη: Τα παράλληλα.
- 3. Σ. Μακροπούδη - Παπαδάκη: Της νύχτας και της λυσιτερείας.
- 4. Σ. Παπακίλη: Ματωμένα χέρια.
- 5. Κ. Βάρναλη: Η αληθινή αποκάλυψη του Σωκράτη.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1. Α. Ραβάνου: Ο Σοβιέτ για την τέχνη και τον πολιτισμό.

ΜΙΚΡΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1. Α. Μπαρμής: Ο Λένιν και η φιλοσοφία.
- 2. Ν. Λένιν: Φρειδερίκος Ένγκελς.
- 3. Δ. Γληνός: Η φιλοσοφία του Λέγγελ.
- 4. Η. Λαφουάν: Τα μαθηματικά και η τεχνική.
- 5. Κ. Σατιρόου: Η παιδεία μας σήμερα.
- 6. Ρ. Ζούτου: Άνθρωπος Γαζής.
- 7. Ι. Β. Στάλιν: Λόγος στους εκλογείς μου.
- 8. Δ. Ρόζενμπεργκ: Το «Κεφάλαιο» του Κάρλ Μάρξ.
- 9. Η. Λαφουάν: Κ. Μάρξ. Προσωπικές αναμνήσεις.
- 10. Κάρλοβιτς: Οι αγώνες για την απελευθέρωση του

ΕΡΓΑ Ι. Β. ΣΤΑΛΙΝ

- 1. Διδακτικές και ιστορικές διαλέξεις.
- 2. Ο μεγάλος πόλεμος για την Πατρίδα.

- φιλοσοφία + εθνική θρησκεία + κομμουνισμός